

Izazovi djelovanja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj

Žuro, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:129716>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

IZAZOVI DJELOVANJA PRIVATNIH ODGOJNO-OBRAZOVNIH
USTANOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

MARIJA ŽURO

Split, 2023.

Odsjek za Učiteljski studij
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

**IZAZOVI DJELOVANJA PRIVATNIH ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Studentica:

Marija Žuro

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Morana Koludrović

Split, lipanj 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Povijest privatnih odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj	2
3. Privatne i državne odgojno-obrazovne ustanove: analiza nekih sličnosti, razlike i važnost njihove zastupljenosti za razvoj odgojno-obrazovnog sustava	5
3.1. Vrste privatnih odgojno-obrazovnih ustanova	8
4. Privatne odgojno-obrazovne ustanove u Hrvatskoj	11
4.1. Značajke kurikuluma i organizacije odgojno-obrazovnog procesa u nekim privatnim školama u Republici Hrvatskoj	12
4.2. Vrednovanje i ocjenjivanje u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama	16
5. Metodologija istraživanja	19
5.1. Ciljevi i problemi istraživanja	19
5.2. Postupak, instrumenti i uzorak istraživanja	19
6. Rezultati i rasprava	22
6.1. Specifičnosti i značajke otvaranja i djelovanja privatne odgojno-obrazovne ustanove iz perspektive osnivača	22
6.2. Glavne prepreke pri otvaranju i djelovanju privatne odgojno-obrazovne ustanove ..	25
6.3. Organizacija odgojno-obrazovnog procesa u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama	28
6.4. Način i pristup vrednovanju učeničkih postignuća u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama	31
6.5. Stavovi ispitanika o suradnji s roditeljima i djelatnicima privatnih odgojno-obrazovnih ustanova	32
6.6. Stavovi ispitanika o promociji vlastitih privatnih odgojno-obrazovnih ustanova ..	35
6.7. Specifičnosti djelovanja privatne odgojno-obrazovne ustanove iz perspektive ispitanika istraživanja	36
7. Zaključak	39
8. Literatura	41
Sažetak	45
Abstract	46

1. Uvod

Iako imamo i poznajemo dugu tradiciju državnog sustava odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, gledajući iz povijesne perspektive privatne odgojno-obrazovne ustanove u Republici Hrvatskoj prethode državnim odgojno-obrazovnim ustanovama. Njihovo je uređenje započelo vodstvom Marije Terezije (1740-1780) (Vonić, 2012), dok je razvoj suvremenog privatnog školstva započeo 1991. godine (Krbec, 1999). Naime, tijekom dvadesetog stoljeća, ponajprije radi državnog, društvenog i političkog uređenja, privatne škole su gotovo potpuno nestale, da bi se nakon osamostaljenja Republike Hrvatske 90-ih godina prošlog stoljeća ponovno počela razvijati ideja o uvođenju privatnih škola. Te, nove i suvremene privatne škole prvenstveno su vođene idejom unaprjeđenja formalnog odgojno-obrazovnog sustava, a ono što im je bila glavna ideja jest želja za što većom praktičnom primjenom znanja, što ih u tom trenutku uvelike razlikuje od onih ustanova pod državnom upravom. Iako prate propisane nacionalne kurikulume, privatne odgojno-obrazovne ustanove ostavljaju prostor za kreiranje vlastitih programa u kojima je učenik u prvom planu.

Prilikom otvaranja, pa čak i tijekom djelovanja privatne odgojno-obrazovne ustanove susreću se s nizom izazova. Stoga je cilj ovog rada ispitati glavne motivatore i prepreke pri otvaranju i djelovanju takve ustanove te analizirati glavne značajke same organizacije njihovog odgojno-obrazovnog procesa.

U teorijskom dijelu rada analizirani su povijesni i osnovni principi djelovanja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova. U drugom dijelu rada slijedi istraživački dio u kojem su ispitani bitni elementi koji uključuju glavne izazove i pokretače osnivanja i djelovanja, organizaciju, nastavne programe, odnos s roditeljima i suradnicima, promoviranje u lokalnoj i široj zajednici te specifičnosti privatnih odgojno-obrazovnih ustanova. Rezultati istraživanja omogućuju dublji uvid u razumijevanje njihove uloge u obrazovnom sustavu.

2. Povijest privatnih odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj

Prema Krbecu (1999) pluralizam u javnom školstvu u Hrvatskoj započeo je putem inovacijskih škola u eksperimentalnim programima koje je predložilo Ministarstvo prosvjete i športa 90-ih godina. Kako bi se razumio proces reformacije i formiranja dualnog školstva važno je prepoznati razlikovanje između pedagoškog i školskog pluralizma. Pedagoški pluralizam se odnosi na primjenu različitih pedagoških koncepata poput Montessori i Freinet u nastavnom procesu, dok se školski pluralizam odnosi na političke i organizacijske promjene u sustavu obrazovanja koje bi trebale doprinijeti promjenama u demokratskom društvu (Krbec, 1999). S obzirom na to da dugi niz desetljeća u Republici Hrvatskoj nije postojao školski i pedagoški pluralizam, Milutinović i Zuković (2013) predlažu da je za poboljšanje školskog i pedagoškog pluralizma potrebno provesti istraživanje svijesti i stavova roditelja i učitelja prema privatnim i alternativnim školama. Na taj se način istraživanjem dolazi do empirijskog aspekta koji je izuzetno bitan.

Kao što je već navedeno, razlika između školskog pluralizma, privatnog te alternativnog odgoja i obrazovanja važna je za razumijevanje različitih oblika obrazovanja koji postoje izvan javnog, odnosno državnog odgojno-obrazovnog sustava. Iako se često koriste kao sinonimi, pojam privatnog odgoja i obrazovanja odnosi se na sve oblike odgoja i obrazovanja koje ne ulaze u javni sustav, dok se alternativni odgoj i obrazovanje odnose na posebne modele obrazovanja s drugačijim pristupima. Primjerice, u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2022) člancima 30 i 30a definirano je kako se u školi može realizirati odgojno – obrazovni rad koji se temelji na alternativnim nastavnim metodama ili programima te kako je moguće realizirati i međunarodni kurikulum na stranom jeziku koji je standardiziran i koji se provodi i u drugim državama. Osim toga, privatni odgoj i obrazovanje najčešće se financiraju od strane pojedinaca ili nevladinih organizacija, dok alternativne škole mogu biti financirane i od strane države (Private education in the European Union: Organisation, administration and the public authorities' role, 2000). Naime, unutar takvog sektora postoji razlika između privatnog odgoja i obrazovanja u najužem smislu te odgoja i obrazovanja uz financijsku potporu države. Privatni odgoj i obrazovanje u potpunosti financiraju pojedinci ili nedržavna tijela, dok odgoj i obrazovanje uz potporu države dobiva određenu financijsku pomoć od državnih vlasti, no ta potpora može biti različita u intenzitetu (Milutinović i Zuković, 2013). Ovu činjenicu potvrđuje i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi prema članku 144. u kojem se navodi kako u slučaju kad je osnivač škole druga pravna ili fizička osoba, prema članku 90. istoga Zakona, dužna je osigurati potrebna sredstva za financiranje i rad škole, kao što je plaća

djelatnicima, materijalni, financijski rashodi i sl. Na ovaj se način država nije obvezala plaćati troškove privatnim ustanovama (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2022).

Prema Matijeвиću (2001) zanimanje za školski i pedagoški pluralizam u Hrvatskoj javio se nakon prvih višestranačkih izbora, jer je prethodno vladalo pedagoško jednoulje. U tom smislu autor navodi kako je za poticanje pedagoškog pluralizma potrebno iskoristiti prednost medija za širenje ideja i upoznavanje raznih alternativnih pedagoških koncepcija koje su već razvijene u Europi i svijetu. Matijević (2001) nadalje ističe kako je na našim prostorima već postojalo nekoliko elemenata alternativnih pedagoških koncepcija, a primjer jedne od najoriginalnijih alternativnih škola je Šumarska narodna škola, koju je vodio Franjo Higy-Mandić od 1929. do 1941. godine.

U proteklih 150 godina postojala je potreba za pronalaženjem rješenja u školstvu koje bi zadovoljilo različite kulture, narode i religije koji su oduvijek postojali na prostoru današnje Hrvatske. Sredinom prošlog stoljeća pojavila su se rješenja u obliku privatnih škola, a pretpostavlja se da su neke takve škole postojale i ranije (Matijević, 2001). Krajem 19. stoljeća postojao je interes za osnivanje privatnih škola u Hrvatskoj, Slavoniji i Vojnoj krajini. Godine 1884. području Vojne krajine evidentirano je 6 privatnih i 12 vjerskih škola, pored 498 javnih škola. Prema povijesnim podacima 1886. godini evidentirano je 39 privatnih škola i 12 vjerskih škola u Hrvatskoj i Slavoniji uz 1179 javnih pučkih škola. Nakon drugog školskog zakona (1888.) broj privatnih škola se nije puno mijenjao, ali se povećao broj javnih vjerskih škola. U 1902. godini bile su 34 privatne škole, 41 javna vjerska škola i 1337 javnih pučkih škola (Lončar, 1958). Privatne škole u Hrvatskoj počele su se sve više razvijati od sredine 1990-ih godina. U školskoj godini 1993./94. započelo je djelovanje privatnih škola sa 7 razrednih odjela i 112 učenika, a već sljedeće godine, broj se povećao na 15 razrednih odjela i 257 učenika. U razdoblju od 1994./95. do 1996./97. broj učenika osnovnih škola povećao se za 49,8 %, a srednjih škola za 413,5 %. Tijekom školske godine 1996./97. u Hrvatskoj je djelovalo ukupno 23 škole s pravom javnosti, od toga 13 privatnih škola čiji su osnivači fizičke osobe i 10 privatnih škola osnovanih od strane vjerskih zajednica. U sljedećoj školskoj godini, u privatnom školstvu djeluje 56 razrednih odjela s ukupno 940 učenika. U tom razdoblju, privatne škole su imale povoljniji prosječni broj učenika po razrednom odjelu u odnosu na javno školstvo (Krbec, 1999). U Matijevićevoj knjizi iz 2001. godine nailazimo na podatak kako je početkom 21. stoljeća djelovalo šest privatnih osnovnih škola, deset katoličkih gimnazija, dvije srednje škole koje su osnovale druge konfesionalne zajednice te četrnaest privatnih srednjih škola što je tada

činilo ukupno 0,13% učenika osnovnih škola u Hrvatskoj koji su bili upisani u privatne škole. Tada je Matijević (2001) istaknuo kako je glavni izazovi za takve škole u Hrvatskoj nedostatak odgovarajućeg prostora i nedostatak financijske potpore države, ali da unatoč brojnim poteškoćama pri pokretanju takvih škola osnivači i učitelji uspijevaju zadržati entuzijazam i razvijati originalne pedagoške projekte koji su prepoznatljivi na hrvatskoj školskoj i pedagoškoj sceni.

Senko (2020) zaključuje da sve više ljudi razmatra opciju upisa djece u privatne škole te kako se u privatnim srednjim školama bilježi rast broja učenika, pri čemu su vjerske škole privukle najveći broj upisanih učenika, njih 3 199. U školskoj godini 2019./2020. upisano je 7 904 učenika i učenica koji pohađaju privatne škole u Republici Hrvatskoj što je iznimno mali broj. Dok se mali broj privatnih škola u Hrvatskoj objašnjava nedovoljnom ponudom i raznolikošću takvih škola. S obzirom na to da je školovanje u Hrvatskoj besplatno, roditelji rijetko biraju privatne škole, čija je školarina često veća od prosječne godišnje plaće. Još jedan razlog je činjenica da Hrvatska ima problem s negativnim prirodnim prirastom, što znači da je mortalitet viši od nataliteta, pa se smanjuje broj djece koja upisuju osnovne škole (Senko, 2020).

Analizom podataka dostupnih u Školskom e-rudniku (<https://mzo.gov.hr/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>) danas u Republici Hrvatskoj imamo 27 osnovnih i 42 srednje škole kojima osnivač nisu grad, županija ili Republika Hrvatska. Analizom podataka o srednjim školama zanimljivo je da je u njih 16 od ukupno 42 osnivač vjerska zajednica, 6 ih je osnivač pravna osoba, kod 20 privatna osoba. Obzirom na podatke dostupne za osnovne škole, uočljivo je kako je kod njih 12 osnivač vjerska zajednica, kod njih 6 udruga te su u trima školama osnivači pravne osobe, dok je kod njih 6 osnivač privatna osoba.

3. Privatne i državne odgojno-obrazovne ustanove: analiza nekih sličnosti, razlike i važnost njihove zastupljenosti za razvoj odgojno-obrazovnog sustava

Analizirajući tipove škola Vrcelj (2018) ističe kako su ključni kriteriji u njihovom razlikovanju kriterij osnivača i kriterij financiranja ključni kriteriji prema kojima ih dijelimo na države i privatne. Ako je osnivač grad, županija ili država te je škola financirana javnim novcem, onda je ona državna. S druge strane, ukoliko je osnivač pojedinac, udruga, pravna osoba ili vjerska zajednica, utoliko je ustanova privatna. Državne škole se nazivaju još i javnim obrazovanjem jer su financirane javnim novcem i dostupne su svima pod jednakim uvjetima. Smatra se kako je funkcija javnog obrazovanja odigrala važnu ulogu pri demokratizaciji i smanjenju nejednakosti te u ekonomskom rastu. Ipak, unatoč svim navedenim i neosporenim prednostima državnih škola, postoje i prigovori kako javno obrazovanje ne ostvaruje svoju funkciju u potpunosti što pokazuju mnoge reforme koje zahtijevaju prilagođavanje škola novim idealima i pomaganjem u ostvarenju tih ideala koji su različiti (npr. vjera, građanska vrlina, ekonomska učinkovitost, rasna jednakost ili sloboda pojedinca). Također, Vrcelj (2018) opisuje privatne škole kao one koje imaju dugu tradiciju u odnosu na javne škole, ali i naglašava da još uvijek nema jedinstvenog stava o njihovoj funkciji. Postavlja se pitanje jesu li privatne škole simbol kvalitete u obrazovanju ili su često rezervirane za bogatu klasu. Prema tome jedan je od prigovora privatnim školama kako potkopavaju društvenu koheziju i urušavaju osjećaj zajedništva u društvu gdje je najvažniji kriterij pripadnost i podjela socioekonomskog statusa. S druge strane, Keaton (2012) ističe kako je utjecaj i zastupljenost privatnih odgojno-obrazovnih ustanova od iznimne važnosti ako sagledamo kako se razina razvijenosti u nekoj zemlji može procijeniti prema razgranatosti i vrsti škola koje se ondje nalaze.

Također, privatno obrazovanje privlači mnogo pažnje u drugim zemljama kao što su Engleska i Wales u kojoj je pola milijuna djece školske dobi upisano u privatno obrazovanje što čini 6,4 % školskog naraštaja (Whitty, Edwards i Fitz, 2021), dok u Australiji upisano više od jedne četvrtine učenika gdje privatne škole obuhvaćaju 2 500 od 10 000 škola. Taj broj se povećao u posljednjih deset godina od pojave ispisa iz vladinih škola i upisa u privatne škole koje su većinom vezane uz određenu vjersku skupinu (Smart i Dudley, 2021).

Senko (2020:65) štoviše navodi kako financijski status najviše utječe na upis učenika u privatne škole. Ne može svaki roditelj plaćati visoke školarine te u privatnim školama najčešće su djeca roditelja koja imaju visoki socioekonomski status. Na taj način dolazi i razlika među djecom. Postoji opcija pune stipendije za izvrsnost ili na temelju socioekonomskog statusa za učenika.

Također, u privatnim se školama često nose uniforme. Većina roditelja ih zagovara, dok su jako puno kritika pojavilo na račun uniforma koje su uvedene kako bi svi učenici mogli biti jednaki u školi. Walford (1989) također naglašava važnost istraživanja društvenih i političkih čimbenika koji utječu na organizaciju i financiranje obrazovnih sustava. Također, autor navodi kako društva imaju različite načine financiranja i organizacije obrazovanja, što se odražava na kvalitetu obrazovnog sustava. Ove tvrdnje potvrđuje i Matijević (2001) koji smatra kako je već prije navedeno kako su troškovi škole bez financijske potpore države uz nedostatak adekvatnog školskog prostora glavni problemi s kojima se suočavaju privatne škole.

Jedan od razloga zašto je tako može se promatrati kroz tvrdnju koju navode Jokić i Ristić Dedić (2007) koji smatraju kako je Hrvatsko privatno obrazovanje nerazvijeno, a većina učenika pohađa besplatne državne škole. Takvo slabo razvijeno tržište privatnih škola jest zbog kratkog razdoblja u kojem su osnovane, nedostatak financijskih sredstava obitelji u Hrvatskoj i ustaljenog uvjerenja kako bi obrazovanje trebalo biti kvalitetno i besplatno za sve.

Iako je primijećeno kako privatne škole promiču elitizam, ipak se smatraju sinonimom za kvalitetu u obrazovanju. Kvalitetu su postigli prilagođavanjem obrazovanja učenicima i njihovim potrebama kroz manje razrede s manjim brojem učenika, omogućujući nastavnicima da maksimalno iskoriste svoje nastavne metode i pristupe, ciljajući na akademski uspjeh učenika (Ujčić, 2016). Senko (2020) naglašava kako takvi manji razredi gdje se omogućuje učitelju da se posveti potrebama svakoga učenika omogućuju ujedno i stvaranje bolje povezanosti među njima, odnosno pridonose kvaliteti ozračja za učenje, a potom i većoj motivaciji za učenje i boljem akademskom uspjehu što je potkrijepljeno i rezultatima brojnih istraživanja neovisno o tome radi li se o državnoj ili privatnoj školi. Privatne škole često provode proces filtriranja prilikom upisa kako bi u razredima imale učenike s jednakim sposobnostima i mogućnostima, što ih čini specijaliziranim za rad s darovitim učenicima ili učenicima s posebnim potrebama. Osim toga, većina škola provodi testiranja i intervjue s roditeljima i djecom prije upisa, zbog čega je upis u privatne škole vrlo težak, s obzirom na to da samo 6 % djece bude primljeno. Jedna od prednosti privatnih škola je njihov fleksibilan i prilagodljiv kurikulum. Ipak, jedan od problema koji bi se mogao pojaviti jest kada se učenici koji su naviknuti na kreativne metode rada i prilagođeni kurikulum moraju priviknuti na državne standarde koji se primjenjuju na visokoškolskom obrazovanju. Ipak, ovo je rijedak slučaj. Statistika pokazuje da učenici privatnih škola imaju bolji uspjeh na standardiziranim testovima, bolje ocjene i veći uspjeh na sveučilištima. Privatne škole su sigurnije od državnih škola, jer imaju bolje sustave nadzora učenika i veće povjerenje roditelja. Zgrade privatnih

škola su bolje osigurane, a stalno se provjerava tko ulazi i izlazi. Također, opremljene su najnovijim sigurnosnim sustavima (Senko, 2020).

Odnosi između privatnih i državnih škola često su obilježeni stalnim sukobima i polemikama. Rasprave o tome kako stvoriti ravnotežu između ova dva tipa škole te pružiti najbolje moguće obrazovanje učenicima i dalje su aktualne i izazovne teme u području obrazovanja. U tom kontekstu Hoxby (1994) ističe kako međusobno utječu jedna na drugu, na način da niska kvaliteta javnih škola podiže potražnju za privatnim školama kao zamjenama za javne škole. Iako argumenti izbora škole ovise o ideji da konkurencija među školama poboljšava kvalitetu obrazovanja, ipak nema empirijskih dokaza o tome utječe li konkurencija na kvalitetu škole.

S druge pak strane Walford (1989) navodi kako su političari i tvorcii obrazovne politike skloni zauzimati čvrsta stajališta o privatnim školama te na taj način ne ostavljaju dovoljno prostora za kompromis. Postoje dva suprotstavljena stajališta o privatnom obrazovanju. Prva skupina ljudi smatra da je sloboda roditelja u izboru obrazovanja za svoju djecu temeljno pravo u demokratskom društvu i da privatne škole potiču raznolikost obrazovnih mogućnosti. Za razliku od njih druga skupina smatra da privatne škole povećavaju nejednakosti i vode prema socijalno raslojenom društvu, te kako bi djeci trebalo pružiti jednake mogućnosti za uspjeh. Takve rasprave o privatnom obrazovanju su uglavnom polarizirane i nedostaje racionalne analize.

Ipak, vlada je pokazala želju da podrži privatni obrazovni sustav koji je bio zapostavljen te je prilikom dodjele novih sredstava, koja su bila planirana za državne škole, dodijelila Program za novčanu pomoć pri upisu (Asisted Places Scheme, APS). Ovaj program je osmišljen kako bi osigurao širok raspon obrazovnih mogućnosti za djecu kojima je potrebna financijska pomoć za upis u privatne škole jer roditelji ne mogu trpjeti tolike troškove financiranja (DES, 1985).

Također, privatne škole su se nekada često nazivale javnim školama, što je stvaralo zabunu, ali i ukazivalo na njihovu ekskluzivnost. Kada su se osjetile napadnutima, mnoge od njih su se odlučile nazvati neovisnim školama kako bi se oslobodile prizvuka elitnosti. Unatoč tome, mnoge privatne škole i dalje primaju financijsku pomoć od države, što nije iznenađujuće s obzirom na to da su crkva i druge dobrotvorne organizacije bile prve koje su se pobrinule za obrazovanje, a država se u školstvo vratila mnogo kasnije (Walford, 1989).

3.1. Vrste privatnih odgojno-obrazovnih ustanova

Nezadovoljstvo tradicionalnim školama iskazali su stručnjaci i roditelji, posebno početkom 1920. kada su se pojavili pokreti koji su tražili slobodu u odgoju i obrazovanju (Maleš, 1995). Prema Milutinoviću i Zukoviću (2013), u prvoj polovini 20. stoljeća, u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama, pojavili su se pokreti koji su se bavili "reformom pedagogije", "novim odgojem i obrazovanjem" ili "progresivnim odgojem i obrazovanjem". Ti pokreti su testirali različite smjerove i modele u nastojanju da se prevladaju nedostaci i slabosti školskog sustava, nastavnih aktivnosti te odgoja i obrazovanja u cjelini. U tom razdoblju dolazi do pokušaja radikalne transformacije unutarnjeg sustava škola, a jedni od najzapaženijih bili su: Montessori metoda, Waldorfska škola, Projektna metoda, Mannheimov model, Freinetova pedagogija, Winnetka plan, Dalton plan, Cousinet škola i drugi (Matijević, 2001).

Takve alternativne škole pojavile su se kao reakcija na nedostatke klasičnog javnog obrazovnog sustava, s posebnim naglaskom na kritike koje su upućene na račun njegove sposobnosti da zadovolji potrebe učenika na individualnoj i društvenoj razini (Vrcelj, 2000). Dakle, neki od modela školskih reformi koji su se pojavili sredinom 20. stoljeća i kasnije tijekom 1960-ih i 1970-ih, najčešće se povezuju s pojmom alternativne škole, iako ta kategorija nije jasno definirana u stručnoj literaturi. Također, važno je napomenuti da su alternativne škole osmišljene s različitim ciljevima, što znači da se njihov pristup može razlikovati. Stoga nije moguće precizno utvrditi teorijsku osnovu koja je dovela do pojave alternativnih škola, iako su mnoge od njih u 1960-ima i 1970-ima bile utemeljene na idejama humanističke pedagogije i progresivnog odgoja i obrazovanja. Napori za transformacijom školskog sustava u prvoj polovici 20. stoljeća postoje i danas kao alternativni modeli obrazovanja koji se bore protiv standardizacije i politizacije sustava odgoja i obrazovanja (Milutinović i Zuković, 2013).

Shodno tome identificirane su tri vrste alternativnih škola od strane Raywida (1999): prva vrsta, alternativne škole s korektivnom funkcijom, namijenjene su najviše rizičnim skupinama učenika; drugu vrstu predstavljaju alternativne škole s inovacijskom funkcijom koje uključuju uvođenje novih kurikuluma, nestandardnih metoda, partnerstva u obrazovanju te stvaranje pozitivne psihosocijalne klime u učionici; dok treću vrstu čine one, alternativne škole koje imaju cilj uvesti sustavne promjene u obrazovanje kako bi se omogućila varijabilnost kroz niz odgojno-obrazovnih mogućnosti. Raywida (1999) također navodi kako ovisno o gledištu, pristupu ili kriteriju koji su izabrani kao ključni škole ili pokreti mogu biti alternativni u odnosu na druge škole ili pokrete. Prema Damjaniću (2015) glavni kriterij za definiranje pojma

alternativne škole je pružanje različitog pristupa obrazovanju koji je prilagođen individualnim potrebama i sposobnostima svakog učenika.

Stoga postoje dvije konceptualne različite perspektive kada se radi o alternativnom odgoju i obrazovanju: formalna i supstancijalna. Prema formalnoj definiciji, svaka škola koja je dostupna i dostupna je u diferencijalnom školskom sustavu može se smatrati alternativnom, a naglasak je na raznolikosti i slobodi izbora. Prema ovoj definiciji, nije važna pedagoška orijentacija, pa čak i slobodne škole koje naglašavaju osnove obrazovanja mogu se smatrati alternativnim školama. S druge strane, supstancijalna definicija alternativnog odgoja i obrazovanja usredotočuje se na formalnu definiciju, ali dodatno naglašava određene pedagoške pristupe koji karakteriziraju alternativne škole (Raywid, 1983). Drugim riječima, djeca i roditelji imaju mogućnost odabira između državnih (javnih) škola i raznih alternativnih škola koje se temelje na ranije spomenutim pedagoškim konceptima ili su nastale kao produkt kreativnosti učitelja, roditelja i učenika. S pedagoškog stajališta, cilj bi mogao biti i postizanje autonomne škole u kojoj bi metodički i pedagoški pristup bio unaprijeđen putem inovacija od strane učitelja i roditelja. To se razlikuje od standardnih državnih škola u kojima je sve ili gotovo sve unaprijed propisano od strane državnih obrazovnih tijela. U ovakvim školama, učitelji i roditelji nemaju puno prostora za uvođenje metodičkih i pedagoških inovacija. Alternativne škole, s druge strane, često posjeduju karakteristike inovativne škole u kojoj se potiče inovativno ponašanje i djelovanje učenika, učitelja i roditelja, čime se razlikuju od standardnih škola. Definiranje jedinstvene osnovne i obvezne škole koje odgovara svim subjektima vezanim uz nju može biti teško, pa čak i nemoguće. Demokratičnost nekog društva odražava se i mjerom slobode u školi i cjelokupnom obrazovnom sustavu. Pri tom alternativne i slobodne škole predstavljaju samo dio mogućnosti kako se model organizacije škole može prilagoditi očekivanjima i potrebama roditelja i djece (Matijević, 2001). Poznati švedski waldorfski pedagog F. Carlgren smatra kako umjesto pitanja „trebaju li nam alternativne škole“, postavlja pitanje „trebaju li nam državne škole“ (Carlgren, 1992).

Godler (1985) pak navodi kako se krajem 19. i početkom 20. stoljeća u srednjoj Europi među učiteljima govori i piše o slobodi u školstvu i odgoju. Napredni učitelji i pedagoški mislioci Hrvatske također se uključuju u te rasprave. Godler (1985) nadalje ističe kako se na području Hrvatske početkom stoljeća sintagma „slobodna škola“ koristila u tri značenja. Jedni Neki su, kao primjerice, V. Košćević pod tim pojmom podrazumijevali školu bez pritiska na prirodu djeteta i njegove interese. Drugi su pod tim pojmom podrazumijevali školu koja je oslobođena pritiska crkve i države te je jedan od najpoznatijih predstavnika ovog smjera bio naš poznati

učitelj Davorin Trstenjak dok su treći, kao primjerice J. Škavićem pod tim pojmom smatrali školu slobodnom koja je oslobođena utjecaja drugih zemalja u smislu politike i kulture.

Vrcelj (2018) primjerice smatra kako je slobodna škola jedan od oblika alternativnog obrazovanja. Ova vrsta škole ne slijedi nacionalni kurikulum i obično je formirana kroz suradnju roditelja i učitelja, za razliku od javnih i privatnih škola. Također, autorica navodi kako slobodne škole, koje su u pravilu osnovane od strane roditelja i učitelja, su škole u kojima je učiteljima pružena sloboda na način da nisu obavezni slijediti državne nastavne programe i imaju autonomiju u odabiru nastavnih metoda i načina obrazovanja. Takve se škole razlikuju po mnogočemu od škola koje je osnovala država. Slobodne škole pokušavaju na različite načine zadovoljiti potrebe roditelja koji nisu zadovoljni postojećim školama zbog niskog standarda obrazovanja u postojećim školama i zbog zadovoljavanja potrebe određene skupine učenika (učenici s posebnim obrazovnim potrebama ili učenici koji su u opasnosti od isključenosti).

U ovom je smislu posebno zanimljivo Trstenjakovo (1908) viđenje slobodnih škola jer je on bio zagovornik slobodne škole kojoj je fokus na čovjeka i „uzgoju njegove plemenite osobnosti“. On navodi kako ova škola ima slobodu u radu i odgoju, a učitelji i djeca također imaju slobodu u procesu učenja. Smatrao je kako religijski odgoj treba biti stvar crkve, dok bi u školi djeca trebala upoznati povijesno značenje različitih religija. Također, isticao je da se metode ne bi smjele nametati učiteljima, već bi oni trebali imati autonomiju u odabiru metoda koje smatraju najboljima. Prema Trstenjaku, uloga učitelja trebala bi biti poticaj kao *vatra* za slobodnu školu, koja će grijati i svijetliti, ne samo nama, nego i našim potomcima (Trstenjak, 1908).

4. Privatne odgojno-obrazovne ustanove u Hrvatskoj

Prema Senko (2020:51) Hrvatska je prošla kroz brojne društvene promjene, koje su dovele do pojave alternativnih školskih sustava. Novi pristupi obrazovanju odvajaju se od tradicionalnog načina poučavanja i učenja, a podrazumijevaju povećanu slobodu i fleksibilnost u nastavnom procesu. Uzimajući u obzir turbulentnu povijest Hrvatske s njezinim susjednim zemljama, organizirala se i nastava za manjinske narode na području države. Stoga, neke privatne škole u Hrvatskoj imaju dugu povijest te su najčešće povezane s religijom.

Međutim, većina država u Europskoj uniji ima kontrolu nad osnivanjem privatnih škola za obvezno obrazovanje. Stoga je za otvaranje škole potrebno zadovoljiti uvjete koji su određeni zakonima koji propisuju obrazovne standarde. Kako bi se otvorila privatna škola potrebno je da se zadovolje minimalni uvjeti, ali kako bi privatne škole dobile veća sredstva moraju ispuniti i dodatne uvjete. Unutar zemalja Europske unije postoje razlike koje su propisane, iako postoje zajednički uvjeti koji su postavljeni školama te su vezani za kvalifikaciju učitelja, prostor u kojem će se nastava odvijati te obrazovne sadržaje i pedagoške standarde. U Republici Hrvatskoj osnivanje privatnih škola kao i ostvarivanje odgojnih i obrazovnih ciljeva i zadataka i privatnog i javnog školstva nadzire se putem državnog inspektorata ili određenih nadzornih tijela koja djeluju na razini države (Rajić, 2008).

Važno je naglasiti kako prema Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa (2014) osnivanje privatne školske ustanove zahtijeva akt o osnivanju koji se donosi sukladno Zakonu o ustanovama i Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, a osnivači mogu biti pravne ili fizičke osobe (Članak 91.). Proces otvaranja jedne privatne odgojno-obrazovne ustanove uključivao bi dobivanje rješenja Ministarstva znanosti i obrazovanja o ocjeni sukladnosti akta o osnivanju sa zakonom, zatim je potrebno podnijeti zahtjev za početak rada, uz prilaganje privremenog statuta, popisa stručnih osoba, podataka o prostoru i opremi te načinu njihova osiguranja, dokaza o osiguranim sredstvima, dokaza o ispunjenosti tehničkih, zdravstvenih i ekoloških uvjeta te mišljenja nadležne međunarodne udruge ako škola radi po međunarodnome programu ili programu alternativne škole (Članak 92.). Kako bi se proveo postupak utvrđivanja i ispunjenosti uvjeta za početak rada Ministarstvo imenuje stručno povjerenstvo koje očevitom odrediti ispunjava li odgojno-obrazovna ustanova propisane uvjete za početak rada (Članak 92.). Nakon rješenja o početku rada potrebno je da osnivač podnese prijavu kojom upisuje odgojno-obrazovnu ustanovu u sudski registar (Članak 92.). Za sve to potrebni su sljedeći dokumenti: akt o osnivanju školske ustanove, statut školske ustanove,

rješenje o ocjeni sukladnosti akta o osnivanju školske ustanove sa zakonom, rješenje o početku rada školske ustanove (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2022).

Ipak u Hrvatskoj djelatnost privatnog školstva nije često i dovoljno istražena. Postavlja se pitanje kako se škole s većom autonomijom razlikuju od državnih škola, s obzirom na različite metode odgoja i obrazovanja koje koriste i prednosti koje mogu donijeti. Informacije o privatnim školama u Hrvatskoj su rijetko zabilježene u istraživanjima, pa su dostupne informacije uglavnom ograničene na ono što same škole predstavljaju o sebi, kako navodi Demović (2021).

4.1. Značajke kurikuluma i organizacije odgojno-obrazovnog procesa u nekim privatnim školama u Republici Hrvatskoj

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi (2010) ima svrhu usklađivanja i poboljšanja kvalitete odgojno-obrazovnog procesa kao i ostvarivanja zajedničkih odgojno-obrazovnih ciljeva, očekivanja i ishoda bez obzira na specifičnu ustanovu u kojoj djeca i mladi sudjeluju. Njega sačinjavaju tri sastavnice, a to su: sustav nacionalnih kurikulumskih dokumenata, primjena nacionalnih kurikulumskih dokumenata i vrednovanje. Prema tome kurikulum promatramo kao sustavno planiranje, provedbu i vrednovanje odgojno-obrazovnog procesa. Može se primijeniti na različitim razinama, uključujući obrazovni sustav, ustanove i pojedince. Glavni fokus kurikuluma je dijete ili mlada osoba uz koju se određuje svrha, ciljevi, očekivanja i ishodi u odgoju i obrazovanju. Stoga kurikulum osigurava relevantna iskustva putem organizacije procesa, učenja i poučavanja te radu odgajatelja, učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja. Također, vrednovanje se provodi radi procjene ostvarenosti ciljeva, očekivanja i ishoda te poticanja kontinuiranih promjena u svim aspektima kurikuluma (Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi, 2010).

S druge strane imamo alternativne škole koje slijede neku od filozofija, pedagogija ili obrazovnih pristupa koji se značajno razlikuje od državnog programa, imaju potpuno ili djelomično svoje kurikulume, pri čemu se moraju pridržavati hrvatske zakonske regulative. U hrvatskom zakonodavstvu nema definicije alternativnih škola, ali se u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2022; Članak 30.) zasebno navode kako bi ukazali na razlike između alternativnih te međunarodnih škola kao i nastavi na stranom jeziku gdje se

upućuje na odstupanja u odnosu na državni kurikulum. Za razliku od alternativnih privatne škole mogu provoditi program temeljen na državnom kurikulumu (Šimunović, 2018).

Između ostalog trendovi u odgoju i obrazovanju diljem svijeta vidljivi su i kod privatnih škola u Hrvatskoj, gdje se primjećuju neke sličnosti s američkim i britanskim privatnim školama. Zbog toga, privatne škole često nude mogućnosti za razmjenu učenika i organiziranje izleta u inozemstvo. Zbog te povezanosti sa stranim zemljama roditelji često odabiru privatne škole. Slijedom toga dijete može iskustveno učiti, upoznavati nove kulture te stjecati prijatelje izvan svoje države. U privatnim školama kurikulum se prilagođava učeniku i njegovim potrebama. Važnost izvannastavnih aktivnosti se naglašava kao i razvoj talenata kod učenika. Iako je školstvo u Hrvatskoj kontrolirano brojnim zakonima, ostavlja se prostor za interese učenika. Privatne škole naglasak stavljaju na individualizirani pristup nastavnom procesu i u praksi potiču daljnji razvoj svojih učenika. Kao što je podacima ranije prikazano, posebno se ističe velik broj vjerskih škola koje potiču vjerski život svojih učenika. One uključuju praznike, običaje i obrede u svoj kurikulum i poučavaju ih njima u okviru redovne nastave kako bi se nastavila tradicija. Osim toga, većina privatnih škola naglašava praktičan aspekt obrazovanja, što je često naglašenije od državnih škola, kako bi učenici stekli vještine za samostalan život (Senko, 2020).

S obzirom na to da se sve zemlje razlikuju tako i Baranović (2006) navodi kako u Hrvatskoj postoji dugotrajna praksa korištenja centraliziranog, predmetno orijentiranog nacionalnog kurikuluma. Ovakav kurikulum usredotočen je na nadzor nad elementima obrazovanja i precizno definiranje sadržaja koji se podučavaju unutar određenih predmeta. Takav tradicionalan način programiranja nastavnog procesa zasniva se na disciplinarnom pristupu te predmetnu strukturu nacionalnog kurikuluma izvodi iz strukture znanstvenih disciplina. Za razliku od Hrvatske, izvješće PISA-e (2009) ukazuje na to kako u Velikoj Britaniji sve škole imaju značajan stupanj autonomije, s posebnim naglaskom na samostalnom kreiranju kurikuluma i ocjenjivanja učenika.

U svom radu to potvrđuje i Rajić (2019) koja ističe kako u waldorfskom kurikulumu, koji pripada jednoj vrsti privatne alternativne škole, nastavni sadržaj obuhvaća općenite teme, dok se u predmetnim kurikulumima državnih škola usredotočuje na specifične nastavne sadržaje i ishode. U primjeru kurikuluma privatne škole nastavni sadržaj nije pojedinom natuknicom detaljizirano što je sve pod tim obuhvaćeno, dok je suprotna situacija kod državnih predmetnih kurikuluma. Predmetni su kurikulumi nerijetko do detalja raspisani i točno se zna što se u pojedinom razredu uči. Iz spomenutog istraživanja se može zaključiti da postoji razlika između

dva tipa kurikuluma u privatnim i državnim školama. Waldorfski kurikulum, kao primjer privatne škole, ima otvoreniji tip kurikuluma koji navodi nastavni sadržaj, dok se državne škole oslanjaju na zatvoreni kurikulum koji se temelji na odgojno-obrazovnim ishodima i nastavnim sadržajima. Otvoreni tip kurikuluma pruža veću slobodu i kreativnost u radu učiteljima i učenicima u odnosu na zatvoreni tip kurikuluma. Sukladno navedenom, osim razlika u kurikulumu uočljive su i razlike u organizaciji nastave, nastavnim materijalima, predmetima, ocjenjivanju i vrednovanju, te ulogama učitelja i roditelja u tim školama (Rajić, 2019).

Uvođenjem novih tipova škola u inozemstvu, došlo je do značajnih promjena u organizaciji i strukturi obrazovnog sustava u Hrvatskoj (Demović, 2021). Matijević (2001) u svojoj knjizi navodi nekoliko različitih organizacija odgojno-obrazovnog procesa u privatnim ustanovama, a u ovom radu bit će istaknuta metoda Montessori i Waldorfske škole.

Montessori pedagogija, zajedno s drugim alternativnim pedagogijama poput Waldorfske pedagogije, promiče odgoj prema slobodi. Temeljni koncept Montessori pedagogije jest sloboda koja odgovara na razvojne procese i potrebe djece u određenoj dobi. U Montessori pedagogiji, djeca imaju mogućnost samostalno odabrati aktivnosti i trajanje angažiranja u određenim nastavnim sadržajima. Naglašava se važnost praćenja prirodnog razvoja dječjih fizioloških i psihičkih potreba (Matičević, 2021). Osim slobode za razvoj samostalnosti kod djece u Montessori pristupu njeguju se i granice koje su jedne od prvih stvari nakon rođenja što bi dijete trebalo naučiti u životu. Pri tom se podrazumijeva kako granice nisu ograničenja već omogućuju prostor sukladnosti s potrebama koje dijete ima te njegovim sposobnostima, na taj se način njeguje zaštićenost i sigurnost djeteta. Ponekad je teško razumjeti vlastite granice (tjelesne, emocionalne, intelektualne, socijalne i radne), stoga se one upoznaju i uče najčešće uz potporu odraslih. Kako bi dijete moglo biti slobodno ono prvenstveno mora poznavati svoje granice (Bašić, 2011).

S druge strane organizacija odgojno-obrazovnog procesa u školama Marije Montessori prije svega je utemeljena na tezi kako temeljito treba upoznati učenikove individualne osobine te dobivene spoznaje iskoristiti za usmjeravanje odgojnih nastojanja. U Montessori metodi, učiteljeva uloga nije samo poučavanje, već organiziranje i usmjeravanje aktivnosti djece. Učitelj prvo pokazuje kako se koriste materijali, a zatim djeca samostalno rade s materijalima prema svom interesu i tempu. Materijali i prostor pružaju potporu samorazvoju djeteta, a potrebna je poticajna sredina s razvojnim materijalom primjerenim različitim fazama djetetova razvoja. Montessori sustav odgoja naglašava ideju slobodnog odgoja gdje dijete i učitelj imaju slobodu u odabiru aktivnosti i sadržaja rada. Osnovne psihičke potrebe djece su kretanje, red,

jezik i ljubav prema okolini, a Montessori sustav koristi različite materijale i sredstva kako bi zadovoljio te potrebe, uključujući materijale za svakodnevne aktivnosti, razvijanje pokreta, osjeta, jezika i matematike. Montessori škole su pod nadzorom države kao i javne škole, ali se razlikuju u metodi odgoja i učenja. Ove škole pružaju više mogućnosti za samostalnost, odgovornost te kreativne i spontane aktivnosti djece. Dopodnevni rad uključuje slobodni rad s didaktičkim materijalima te zajedničku razrednu nastavu koju vodi učitelj (Matijević, 2001).

Zbog toga se kao ključ za individualizirano poučavanje smatraju prilagodljivi oblici učenja i dulje vrijeme provedeno u školi. Stoga cjelodnevne škole trebaju imati vlastiti program prema kojem bi učenicima slobodni rad, integriranu i predmetnu nastavu, te dodatne aktivnosti poput slobodnog vremena za obrok, grupa za nadarene učenike i tehničkih aktivnosti koje potiču radni odgoj. Prema strukturi Montessori dnevnog programa važni su predmeti i stručno znanje učitelja, unatoč izbjegavanju tradicionalne podjele nastave po predmetima. Između ostalog matematika se poučava u tišini, a uz tehničke predmete, a u ponudi su i engleski jezik te tjelesni odgoj. Povezivanje tih predmeta tijekom "slobodnog rada", uz uključivanje nastavnika za pojedine predmete, pridonosi uspjehu nastave. Međutim, organizacija, dogovori i planiranje rada ključni su za postizanje uspješnog obrazovnog procesa, a ponavljanje aktivnosti u sličnim uvjetima i istom vremenu ima iznimnu važnost za djecu i mlade (Ivon, Krolo i Mendeš, 2011).

Waldorfske škole razlikuju nastavu prema obveznosti u redovnu i izbornu, a prema organizaciji u glavnu, predmetnu i praktičnu (Školski kurikulum za školsku godinu 2019./2020. (2019)). U waldorfskim školama glavna nastava se organizira po epohama, što je koncept koji je razvio Rudolf Steiner, nadahnut idejom W. Ratkea. Prema ovoj pedagoškoj koncepciji, učenici ne uče istovremeno više predmeta, već se usredotočuju na jedan sadržaj tijekom nekoliko dana ili tjedana (obično 3-4), nakon čega prelaze na druge sadržaje. Takav način organizacije nastavnog procesa poznat je kao učenje po epohama. U državnim školama, za razliku od waldorfskih epoha, nastava se provodi prema predmetima. Ovaj sustav se naziva predmetno-satni sustav, što znači da se učenici prebacuju iz jednog predmeta u drugi tijekom istog dana. J. A. Komensky tvorac je predmetno-satnog sustava koji je još davno istaknuo prednosti i nedostatke takvog pristupa. Prednosti uključuju mogućnost planiranja prema razredima, mjesecima i tjednima, te raspoređivanje sadržaja prema težini. Međutim, nedostaci se odnose na ograničeno produblivanje gradiva i nedostatak dubljeg razumijevanja gradiva (Rajić, 2019).

Školski dan obično započinje s predmetima koji naglašavaju znanje, razumijevanje i mišljenje, dok se završava praktičnim i umjetničkim aktivnostima. Glavna nastava traje obično prva dva sata (100 minuta), dok su neki predmeti poput glazbene aktivnosti, euritmijske, religijske i stranih

jezika izuzeti iz nastave po epohama (Bognar i Matijević, 2005). Međutim, odgojno-obrazovno razdoblje podijeljeno je prema pretpostavkama sedmogodišnjih ciklusa: razdoblje dječjeg vrtića (od rođenja do 7 godina), osnovna škola (od 7 do 14 godina) i neobavezno obrazovanje (od 14 do 21 godine). Ova struktura utječe na pristup i rad s djecom, prilagođavajući ih njihovoj dobi. Jedan od temeljnih principa je poštovanje djetetova duhovnog porijekla, gdje se vjeruje kako ljudi biraju svoje inkarnacije, stoga dijete treba biti slušano i praćeno u skladu s njegovom prirodom. Stoga bi odgajatelji trebali podržavati razvoj dječjih snaga i cjelovitost bića. Također, waldorfska pedagogija povezuje temperament djece (melankolik, kolerik, flegmatik i sangvinik) kao važne elemente u pedagogiji. Konačno, princip osposobljavanja osjetila također je naglašen kao dio waldorfske pedagogije (Seitz i Hallwachs, 1997).

Još jedna stavka prema kojoj se ističu ovakve škole jest u tome što u waldorfskim školama nije uobičajeno da udžbenici budu dominantno nastavno sredstvo i u odnosu na način i praksu u državnim školama ne koriste se često. Umjesto korištenja udžbenika, potiče se učenike da uče izravno na izvornim predmetima i u prirodi te da sudjeluju u aktivnostima su u školi. U takvim se školama ne uči iz knjiga već se poučava priroda, odnosno čovjek u prirodi. Na ovaj način nastava postaje istraživačkog znanstvenog karaktera, odnosno učenja otkrivanjem. Zbog toga u ovakvim školama važno mjesto zauzimaju bilježnice u kojima se sve sustavno piše i ilustrira, čime one predstavljaju udžbenike koje su učenici napisali uz pomoć svog učitelja. U prvih osam godina školovanja razredni učitelj provodi u svom odjeljenju 10 do 15 sati tjedno. U razredu obično ima između 35 i 40 učenika. Ovaj koncept osmišljen je kako bi učitelj tijekom osam godina svakodnevno radio s učenicima, upoznao svakoga od njih i pružio im pomoć pri savladavanju nastavnog gradiva, bez korištenja školskih ocjena. Ovaj pristup naglašava važnost intrinzične motivacije učenika za učenje i druge aktivnosti u školi (Matijević, 2001)

4.2. Vrednovanje i ocjenjivanje u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama

Prema Senko (2020) u Hrvatskoj je ocjenjivanje u osnovnim i srednjim školama uređeno Pravilnikom o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika. Većina privatnih i državnih škola primjenjuje ovaj sustav vrednovanja koji je propisan na nacionalnoj razini. Kako su ocjene u razdoblju od petog do osmog razreda važne za upis u srednju školu, njihova standardizacija je ključna. Ocjene u privatnim školama češće su temeljene na procjeni učitelja jer imaju više vremena i prostora za praćenje svakog učenika pojedinačno. Senko (2020) navodi kako privatne škole slijede sustav ocjenjivanja na državnoj razini, ali s nekoliko razlika. Najveća razlika jest što se u privatnim školama ne vrednuje skupina učenika, nego se svaki pojedinac ocjenjuje

prema svojim sposobnostima i spremnosti. U privatnim se školama ispitivanje provodi kad je "najslabiji" učenik spreman, dok se u državnim školama ispituje kada većina učenika savlada gradivo ili kada raspored ispita to nalaže. Također, u privatnim školama učitelji mogu procijeniti koliko gradiva učenici mogu savladati, za razliku od državnih škola gdje se učitelji pridržavaju kurikulumom propisanim obvezama, postupcima i vremenima vrednovanja. Učitelj u privatnoj školi ima veću mogućnost prilagođavanja vrednovanja prema potrebama i sposobnostima učenika.

Waldorfske škole, primjerice, ne koriste brojčane ocjene u prvih šest godina, već se uspjeh ocjenjuje opisno kako bi se učeniku dala usmjeravajuća povratna informacija, a što je slučaj i u Republici Hrvatskoj. Iako se nerijetko izražava sumnja prema ovakvom načinu vrednovanja postignuća učenika, Seitz i Hallwachs (1997) ističu kako opisne ocjene nisu manje stroge ili manje točne od brojčanih ocjena. S obzirom na to da se polazilo od pretpostavke kako nema apsolutno nesposobna djeteta, kao i to da se svakome treba omogućiti optimalan uspjeh, u takvoj školi nema ponavljanja razreda. Onim učenicima koji imaju teškoće tijekom školovanja osigurava se dopunska poduka te su uključeni na terapijsku euritmiju. Linderberg (1975) navodi kako učenje bez ocjena omogućuje samim time i učenje bez straha. Učitelji opširne pismene izvještaje pišu na kraju školske godine te je u njima navedeno što je učenik radio proteklih godina. U ovakvom načinu vrednovanja u kojem se prati aktivnost i napredovanje svakog učenika bez brojčane ocjene, waldorfski učitelj ima mogućnost da se više posveti djetetu, a ne ocjeni i programu. Ovakvim pristupom vrednovanja postignuća učenika, dijete uči iz ljubavi prema učitelju te kasnije iz želje za spoznajom i postizanjem korisnih rezultata, a ovakvo učenje prepoznajemo kao ono koje je obilježeno intenzivnom motivacijom. Stoga motivacija za učenje koja se postiže na takav način ima društvene posljedice koje se razlikuju od potrebe da učenik bude najbolji, osvoji nagradu ili ima bolje izgleda u budućnosti. (Matijević, 2001).

U kurikulumu privatnih škola navedeni su njihovi ciljevi kao i njihove vizije te ustanove pa tako ističu kako je cilj škole poboljšanje i osiguranje kvalitete rada i obrazovanja. To se postiže kroz razvoj sustava vanjskog vrednovanja i samovrednovanja koji omogućuje kontinuirano praćenje učinkovitosti odgojno-obrazovnog rada radi stalnog unapređenja. Također, škola surađuje s iskusnim mentorima waldorfske pedagogije koji pružaju savjetodavnu podršku. Pri tom se u vanjsko vrednovanje uključuju svi sudionici odgojno-obrazovnog procesa, kao i korisnike obrazovanja. Stoga se uvođenje državne mature kao oblika vanjskog vrednovanja omogućuje stalno praćenje postizanja ciljeva obrazovanja gdje se predstavlja standardizirano mjerenje i vrednovanje znanja i sposobnosti učenika nakon završetka srednje škole. To je

objektivan način prikazivanja učeničkih postignuća svim učenicima, roditeljima i nastavnicima. Važno je napomenuti kako je u ovakvoj ustanovi samovrednovanje ključno za unapređenje kvalitete obrazovanja. Ono pruža informacije o individualnim i subjektivnim okolnostima koje utječu na školu i učenike u kojem se prate čimbenici koji utječu na pedagoški proces i konačni uspjeh učenika i škole (Školski kurikulum EPOHA, gimnazija s pravom javnosti, 2022).

5. Metodologija istraživanja

5.1. Ciljevi i problemi istraživanja

S obzirom na to da je u odnosu na druge države Europske unije broj privatnih škola u odnosu na državne još uvijek mali te posebno stoga jer ima jako mali broj istraživanja o značajkama privatnih škola u Republici Hrvatskoj, glavni cilj ovog istraživanja bio je ispitati izazove djelovanja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj. Privatne odgojno-obrazovne ustanove ne uključuju samo administrativne, materijalne, financijske i slične izazove, nego i niz značajki koje pružaju takve ustanove, a koje smo željeli ispitati ovim istraživanjem. Stoga, na temelju postavljenog cilja istraživanja formulirani su sljedeći problemi:

1. Ispitati koje su specifičnosti i značajke otvaranja i djelovanja privatne odgojno-obrazovne ustanove iz perspektive osnivača.
2. Ispitati koje su glavne prepreke pri otvaranju i djelovanju privatne odgojno-obrazovne ustanove.
3. Ispitati značajke, odnosno specifičnosti organizacije odgojno-obrazovnog procesa u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama.
4. Ispitati način i pristup vrednovanju učeničkih postignuća u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama.
5. Ispitati stavove ispitanika o suradnji s roditeljima i djelatnicima privatnih odgojno-obrazovnih ustanova.
6. Ispitati stavove ispitanika o promociji vlastitih privatnih odgojno-obrazovnih ustanova.
7. Ispitati specifičnosti djelovanja privatne odgojno-obrazovne ustanove iz perspektive ispitanika istraživanja.

5.2. Postupak, instrumenti i uzorak istraživanja

Ovo istraživanje je provedeno tijekom školske godine 2021./2022. na području Splita, Zagreba i Osijeka. U istraživanju je sudjelovalo sedam privatnih odgojno-obrazovnih ustanova od čega su četiri privatne osnovne škole, jedna privatna srednja škola i dvije privatne odgojno-obrazovne ustanove. Polustrukturirani intervju proveden je sa svim ispitanicima i ispitanicama istraživanja, a sudjelovanje je bilo dobrovoljno. Sudjelovalo je šest vlasnika privatnih odgojno-obrazovnih ustanova i jedna ravnateljica privatne odgojno-obrazovne ustanove.

Istraživanje je provedeno korištenjem polustrukturiranog intervjua, koji pripada kvalitativnoj metodologiji. Glavni cilj ovog pristupa je dobiti detaljne i opsežne odgovore od ispitanika istraživanja kako bi se dobio uvid u istraživačke probleme. Polustrukturirani intervjui kombinira otvorena i strukturirana pitanja kako bi se omogućilo ispitanicima da iznesu svoja mišljenja i iskustva na temelju svojih vlastitih perspektiva (Žentil Barić, 2016). Na temelju relevantne znanstvene literature i teme istraživanja, složena su pitanja kao instrument za polustrukturirani intervjui. Pitanja su prilagođena ulogama i kompetencijama ispitanika istraživanja te u obzir se uzela i specifičnost ustanove u kojoj se istraživanje provodi. Na temelju relevantne znanstvene literature i teme istraživanja, složena su pitanja formulirana kao instrument za polustrukturirani intervjui. Pitanja su pažljivo prilagođena ulogama i kompetencijama ispitanika istraživanja te u obzir se uzela i specifičnost ustanove u kojoj se istraživanje provodi. Iako su pitanja tematski povezana, svako od pitanja osmišljeno je tako da se fokusira na određeni aspekt istraživanja kako bi se osigurala pouzdanost i kvaliteta prikupljenih podataka.

Pitanja za ispitanike:

1. Spol, funkcija u ustanovi (osnivač, vlasnik, nastavnik, ravnatelj) i tip programa (alternativni, međunarodni, eksperimentalni).
2. Koji je bio glavni pokretač otvaranja privatne odgojno-obrazovne ustanove?
3. Kako ste došli na ideju da želite baš ovakvu vrstu odgojno-obrazovnog rada (ovu pedagošku koncepciju)? Što vas je motiviralo na odabir pedagoške koncepcije kojom se prvenstveno bavite?
4. Koliko je vremena proteklo od ideje do realizacije otvaranja odgojno-obrazovne ustanove?
5. Možete li navesti neke glavne prepreke i/ili neke glavne pokretače (motivatore) pri otvaranju i/ili djelovanju vaše odgojno-obrazovne ustanove?
6. Po čemu se Vaša odgojno-obrazovna ustanova razlikuje od ostalih?
7. Kako je organiziran odgojno-obrazovni proces u Vašoj odgojno-obrazovnoj ustanovi?
8. Koliko i kako na odgojno-obrazovni rad utječe činjenica da se morate pridržavati nacionalnih kurikuluma i propisanih udžbenika?
9. Kakvom biste opisali suradnju s roditeljima?
 - a. Na koji način i kako ta suradnja utječe na odgojno-obrazovni rad?
10. Kakav je način i pristup vrednovanja učeničkih postignuća u vašoj odgojno-obrazovnoj ustanovi?
11. Kakvo je ozračje (među djelatnicima i u odgojno-obrazovnom radu s djecom) u vašoj

ustanovi i kako ga postižete?

12. Promovirate li Vašu odgojno-obrazovnu ustanovu? Ako jeste, kako i zašto?
13. Što biste izdvojili kao najveći izazov/prednost Vaše odgojno-obrazovne ustanove?
14. Ima li nešto što nismo tijekom razgovora spomenuli, a važno je za djelovanje privatne odgojno-obrazovne ustanove?

6. Rezultati i rasprava

6.1. Specifičnosti i značajke otvaranja i djelovanja privatne odgojno-obrazovne ustanove iz perspektive osnivača

Prilikom istraživanja jedan od prvih problema koji se želio ispitati su glavni pokretači, odnosno motivatori pri otvaranju, a zatim i djelovanju privatne odgojno-obrazovne ustanove. Ispitanici su u ovom pitanju trebali objasniti koji su njihovi glavni motivi za otvaranje te djelovanje njihove ustanove. Dvoje ispitanika na ovo je pitanje odgovorilo kako su motivirane idejom alternativne pedagogije gdje stvaraju jedan humaniji pristup učenicima. Tako je Ispitanica 2, koja je osnivačica jedne od waldorfske škole, izjavila kako je za pokretanje škole zaslužna *„inicijativa roditelja koji su djecu upisivali u waldorfske vrtiće pa su slijedom toga imali želju i potrebu da se nastavi u istom smjeru. S obzirom na to da je zasada mali broj ovakvih škola u Hrvatskoj, onda su roditelji kada se stvorila kritična masa odlučili skupa s društvom da bi to trebali promijeniti.“*

Sličan odgovor pružila je i Ispitanica 3: koja je u tom smislu istaknula: *„Mi smo motivirane cijelom tom pričom i željom da djeca imaju kamo iz Waldorfske škole te da ostala djeca koja žele iz sustava „van“ imaju izbor birati jedan humaniji program i učiti dalje kao što je to u Waldorfskom školom, gdje je takav pristup.“*

Kao što se iz prethodnih odgovora može vidjeti obje ispitanice izabrale su Waldorfsku pedagogiju koju žele njegovati i kroz svoje ustanove. Ispitanica 2 navela je tijekom intervjua kako im je bilo potrebno puno više godina kako bi jedna ovakva ustanova zaživjela u njihovom gradu, dok je Ispitanici 1 bilo potrebno manje vremena za otvaranje ovakvog tipa ustanove. Obje ističu kako imaju podršku zajednice gdje i same daju svoj doprinos što im uvelike olakšava prve korake u njihovom djelovanju. Njihov je cilj omogućiti djeci, odnosno roditeljima humaniji pristup u radu kako bi se napravio barem jedan iskorak iz sustava, a time pospješuju rast i razvoj društva u kojem svi oni djeluju.

Zanimljiv je i stav Ispitanice 1 koja je istaknula kako je bila ujedno potaknuta željom da unaprijedi odgojno-obrazovni sustav oslanjajući se na pedagošku psihologiju:

„Na neki način ovdje u našoj školi i ono što mi želimo kao cilj je staviti temelj, ključ na odnos između učitelja i djeteta, kako graditi dobro socio-emocionalno okruženje, kako motivirati dijete.“

Još neki od odgovora ispitanika bili su kako im je želja pomagati djeci branitelja iz čega je proizašla ideja o školi (Ispitanik 5), jednoj od škola je cilj okupiti djecu određene manjine i na taj način učiti svoj materinski jezik kao i o svojoj kulturi (Ispitanica 4). Spomenuti su i motivi poput nezaposlenosti (Ispitanica 6) te preuzimanja franšize zbog vjerovanja u ideju takve ustanove (Ispitanica 7).

Iduće pitanje odnosilo se na to kako su ispitanici došli na ideju njihove vrste odgojno-obrazovnog rada te što ih je motiviralo na odabir pedagoške koncepcije kojom se bave u svojoj ustanovi. U odgovorima su ispitanici bili složni oko jednoga, a to je da svatko od njih vjeruje u pedagoško koncepciju koju su odabrali za svoju ustanovu (Ispitanica 2 i Ispitanica 3). Neki od odgovora bili su:

Ispitanica 2: *„Nekako taj pristup mi je poprilično cjelovit u razvoju djeteta i svih faza koje dijete prolazi od rođenja kroz vrtičko razdoblje, a onda kasnije i taj jako bitan period osnovne škole u kojem nekako djeca ili zavole učenje ili ga zamrže.“*

Ispitanica 3: *„Najveći je motivator bio ta neka promjena i kako mi možemo djelovati na sustav makar svojim primjerom kako se stvari mogu raditi na drugačiji način.“*

Ističući dodatno i sljedeći razlog: *„Zato što je Waldorfski pristup iznimno human. U Waldorfskoj školi kada dijete ulazi u sustav školovanja ono se zapravo gleda kroz sve aspekte bića, znači kroz duševan aspekt, kroz emocionalni i kroz intelektualni aspekt. Jednostavno ta želja i interes da upoznaju svijet oko sebe je nešto što Waldorfska pedagogija potiče, što se nama sviđjelo.“*

Autorica Sviben (2020) se slaže s gore spomenutom idejom kako se dijete gleda kroz sve aspekte bića, odnosno kako je cilj waldorfske pedagogije poticati sva osjetila kod djeteta. Kao rezultat toga, odgajatelji u takvim ustanovama trebaju biti duhovno osjetljiviji i otvoreniji prema djetetovoj prirodi te na taj način prepoznati djetetove duhovne svjetove i prilagoditi svoje pristupe individualno svakom djetetu. Ključnu ulogu prilikom odabira odgovarajuće pedagoške mjere ovisi o intuiciji odgajatelja, dok im poznavanje temperamenta djeteta omogućuju uspješno smirivanje nemira u djetetu i nude im poticaje koji su u skladu s njihovim temperamentom.

U sljedećim odgovorima motivatori za otvaranje privatnih ustanova se razlikuju prema samoj ideji i cilju njihove ustanove. Ispitanici su imali različite pokretače od vjere, promjene u obrazovnom sustavu te tržišta rada. Oni se u svojim školama nastoje držati svoje vizije koja im

je također bila jedna od pokretača za osnivanjem ovakvih ustanova. Zato navode sljedeće pokretači, odnosno motivatore:

Ispitanica 4: „*Ovdje pokretač bio interes manjinske zajednice. Ono što nas razlikuje od drugih jest što su nam razredi mali, od 12 do 14 učenika, a to je ono što privlači roditelje. Naša djeca će ono što rade na nastavi i ono što uče iz udžbenika zapravo proći i na terenu.*“

Ispitanik 5: „*Mi smo osnovani s ciljem da napravimo promjene u obrazovnom sustavu. I normalno da živimo od školarina za razliku od ostalih škola, ali nam to nije prioritet. Nego da učenicima, odnosno ljudima koji upisuju ovu školu objasnimo da bez određenog načina razmišljanja, jednostavno bit ćeš lako zamjenjiv, a to će se za nekoliko godina osjetiti. Moramo im omogućiti da kroz obrazovni proces učenici budu što fleksibilniji i budu spremni na cjeloživotno učenje.*“

Ispitanik 5: „*Vidio sam da obrazovni sustav jednostavno ne odgovara tržištu rada. Djeca nakon obrazovnog sustava „barataju“ eventualno terminologijom određene struke, ali da znaju procesno nastaviti bilo koju aktivnost unutar svoje struke to jednostavno djecu ne učimo.*“

Prema istraživanju Obradić (2017:147) vidi se podudarnost prethodno dva navedena odgovora i njenim zaključkom u kojem navodi kako postoji neusklađenost između tržišta rada u Hrvatskoj i školskih programa. Problem koji se ovdje javlja jest nezainteresiranost poduzeća za organizacijom takve vrste prakse u školama. Uključivanje mladih na tržište rada, kako navodi Ispitanik 5, tijekom srednjeg strukovnog školovanja i visokog obrazovanja kroz takvu vrstu prakse omogućilo bi osnaživanje suradnje obrazovnog sustava s poduzetnicima, a time bi se osnažilo profesionalno i cjeloživotno usmjeravanje.

Ispitanici naglašavaju važnost budućnosti sljedećih generacija, stoga neki od sljedećih odgovora ukazuju koliko je važno vidjeti u djeci njihov istinski potencijal. Njihov je fokus na djeci te razmišljaju kako im baš njihov pristup može olakšati budućnost. U ovim odgovorima može se vidjeti kolika je želja ovih osnivača za stvaranjem okruženja u kojem bi svaki od učenika mogao već od ranih dana graditi samopouzdanje i samopoštovanje.

Ispitanica 6: „*Ono što me motiviralo na otvaranje ovakve škole su djeca i njihov boljitak i razvoj njihovih potencijala. Tako da ostavimo nešto za buduće generacije kako bi drugačije razmišljali i kako bi im bilo lakše ne samo u školi nego i u životu. Razvojna psihologija je moja osnovna ljubav i obožavam gledati kako djeca napreduju. Volim raditi i s najmlađima i*

adolescentima. Kada vidite taj napredak kod djece, ne mogu opisati koliko je to unutarnje zadovoljstvo. Zaključak bi bio prisutnost, kontakt i unutarnje zadovoljstvo rada s djecom.“

Ispitanica 7: *„Nakon što mi je predstavljen ovaj program ja sam bila oduševljena. Sviđa mi se što je ovo alternativni program i što je drugačiji. Inače me i psihologija zanima, a ovdje se radi na intelektualnom razvoju djece i to su sve vježbe za razvoj mozga. Motivatori općenito za preuzimanje jest ta sloboda. Volim ovaj posao zato što je općenito kreativan.*“

Ispitanica 1: *„Kad djeca uče trebaju dobiti najprije socio-emocionalnu podršku da bi se to znanje integriralo. Naš cilj je i bio da djeca povežu znanje i učenje s nekom dobrom emocijom i osjećajem. To je isto ta pedagoška psihologija koja kaže da nema učenja bez osjećaja zadovoljstva i sreće. To je kod djece vidljivo i to je nama najveći motivator za dalje.*“

Denham (2006) također ističe kako rano i srednje djetinjstvo predstavljaju razdoblje velikih mogućnosti, ali istovremeno i povećane ranjivosti te osjetljivosti djece, naročito kada je u pitanju njihov socio-emocionalni razvoj. Stoga je važno u tom razdoblju podržavati stjecanje odgovarajućih socio-emocionalnih vještina kako bi se postavili temelji za pozitivan razvoj u kasnijoj dobi kako navodi i Ispitanica 1.

S obzirom na to da je istraživanje provedeno u osnovnim i srednjim školama te ustanovama za djecu od 4 do 17 godina može se uočiti kako je svaka od ustanova fokusirana na razdoblje djeteta s kojima radi te se nadovezuje na sljedeću razvojnu fazu koja se zatim nastavlja njegovati i sve do kraja srednje škole. Iako postoji razlika u motivaciji osnivača i vlasnika ustanova, oni dijele zajednički motiv koji ih pokreće, a to su djeca koja su u fokusu njihovog djelovanja. Prema tome svaka od ustanova priprema ih za budućnost služeći se pedagoškom koncepcijom za koju vjeruju da će postaviti što bolje temelje u nastavku djetetova života.

6.2. Glavne prepreke pri otvaranju i djelovanju privatne odgojno-obrazovne ustanove

Jedni od glavnih problema koji usporavaju razvoj privatnih odgojno-obrazovnih ustanova jesu izazovi prilikom samog otvaranja, zatim i djelovanja takvih ustanova. Prepreke na koje su najčešće nailazili ispitanici tijekom otvaranja najčešće su vezani uz financije, administraciju i nedostatak podrške od Ministarstva odgoja i obrazovanja. Odgovori su glasili:

Ispitanica 7: *„Prepreka pri otvaranju jest birokracija. Znači rješavanje tih papira s jednoga pulta na drugi. Materijalni izazov je nekako svima isto prepreka, ali kad vjeruješ da ćeš uspjeti, barem ja nisam posumnjala da neću uspjeti s ovom školom tako da nisam imala veliki strah.*“

Ispitanica 6: „*Otvorila sam d.o.o. Bilo je malo duže to otvaranje u smislu tehničke prirode jer je bilo gotovo za mjesec dana umjesto za 15 dana. Tako da je glavna prepreka pri otvaranju bila administracija.*“

Ispitanica 2: „*Prepreke su u principu papirologije koja se mora odraditi. Jedna prepreka je što nije jednak pristup privatnim školama i državnim školama. Ono što mi često primamo od roditelja su pritužbe zašto bi oni morali plaćati puno više privatnu školu, ako mi odvajamo od svojih prihoda za školstvo.*“

Ispitanica 1: „*Osnovne prepreke su što Ministarstvo ne podržava u Hrvatskoj privatne škole, alternativne škole. Financije su najveća prepreka, treba se odvažiti i ući u to, jer je to ogromno ulaganje. Ministarstvo obično ne podržava i nema interes za otvaranjem drugačijeg načina obrazovanja i pružanja drugačijeg načina obrazovanja.*“

Nastavno na prethodno navedene odgovore, autorica Ujčić (2016:37) također ističe kako privatne škole imaju mogućnost financiranja iz različitih izvora koji uključuju i državu te roditelje učenika, donatore poput fizičkih osoba ili nevladinih organizacija. Iako imaju školsku autonomiju istovremeno su i pod nadzorom državnog prosvjetnog inspektora kojeg imenuje ministar školstva.

Ispitanici ističu kako lokacija, odnosno prostor ustanove igra jednu od ključnih uloga. S obzirom na to da se radi o djeci potrebno je osigurati da im nije lako dostupno izaći na prometnu cestu, a s duge strane roditelji trebaju imati pristup kad stižu automobilom po djecu tako da je poželjno imati i parkirno mjesto kako navodi i Ispitanica 6. Djeca su često glasna te je važno da se zbog ustanove ne narušava mir u okolini gdje se nalazi. Također, ukoliko se radi o školi utoliko je potreban i veći prostor gdje bi djeca mogla imati prostorije za sve aktivnosti. Kad se sve to uzme u obzir teško je pronaći adekvatno mjesto koje bi svima odgovaralo, ali naravno to ne znači da nije moguće. Ovo su bili odgovori na tu temu:

Ispitanica 4: „*Prepreke su apsolutno bile s prostorom. Jako je teško naći privatnoj školi adekvatan prostor, jer morate biti na dobrom mjestu koje odgovara roditeljima. Najčešće je to neki centar grada ili širi centar.*“

Ispitanica 1: „*Drugo je bio prostor, posebno ovdje u Splitu je bio veliki izazov. Gdje naći prostor koji bi zadovoljio te naše uvjete koje smo imali, da imamo otvoren prostor i zelenu površinu.*“

Ispitanica 6: „*Kod otvaranja mislim kako su lokacija i prostor jako bitno. To je nešto što je kod odgojno-obrazovnih ustanova bitno jer prostor mora biti brzo dostupan roditeljima s osiguranim parkingom u okolinu.*“

Ispitanik 5: „*Najveća prepreka je razina svijesti u našem društvu.*“

Ispitanica 3 navodi kako su im izazove predstavljali otvaranje škola prema alternativnim pedagogijama dok slične nisu postojale u našoj državi:

Ispitanica 3: „*Izazov je to što smo početnici u tom srednjoškolskom radu, odnosno ne postoji u Hrvatskoj škola koja radi po Waldorfskoj pedagogiji, a da je Waldorfska srednja škola. Nismo imali nikoga pitati za savjet i mišljenje, nego smo sve sami radili po osjećaju kako mislimo da je ispravno*“

Također, ista ispitanica navodi kako se na neke veće poteškoće prilikom otvaranja nije susrela:

Ispitanica 3: „*Nismo naišli na neke prepreke prilikom osnivanja, jer trebate imati pravnika koji će vas voditi kroz cijeli taj proces jer je jako važno upoznati Zakon o osnovnoškolskom ili srednjoškolskom obrazovanju i da se držite tih pravilnika koji su zajedno sa tim Zakonom na snazi. U pravilu to je ono što je bitno.*“

Govoreći o samom procesu otvaranja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova ispitanici su se izjasnili kako im je bilo potrebno otprilike 6 mjeseci do 7 godina. Međutim, istaknuli su kako je potrebno najmanje godinu do dvije da se ideja o osnivanju ustanove pretvori u stvarnu akciju i pokretanje procesa otvaranja. Jedna od ispitanica navela je kako je važna razlika ako vlasnik ustanove ima program po kojem će raditi ili piše vlastiti program kojega je potrebno verificirati. Ukoliko piše vlastiti program utoliko je proces biti duži u vremenskom smislu.

Ispitanica 3 je to objasnila na sljedeći način: „*Tehnički, otprilike 6 mjeseci jer smo imali program po kojem ćemo raditi. Ako ćete raditi vlastiti program, onda ga je potrebno napisati, zatim verificirati u Agenciji za obrazovanje i onda krećete u osnivanje ustanove koja će raditi po tom programu. Znači možete osnovati ustanovu, zatim verifikaciju napravite i onda vam treba godina dana sigurno.*“

Problemi prilikom samog početka djelovanja koji su se ponavljali u odgovorima ispitanika najčešće su bili kadar, financije te je jedan od odgovora bio i konkurencija na tržištu. Ispitanici su naveli kako sad imaju manje problema s kadrom, ali i dalje ostaje problem što nekim djelatnicima predstavlja cjeloživotno obrazovanje i spremnost na dodatno educiranje. Ipak, Ispitanica 1. i Ispitanica 3. koje su i same imale taj problem, navode kako su sada našli odličan

kadar te nemaju više ovakvih problema. S druge pak strane problem s financijama se ističe kao onaj koji je već teže rješiv, ali ih on ne sprječava u njihovu daljnjem djelovanju, pri tom se misli i na troškove prostora. Iako je konkurencija izazov ona je za neke pozitivna, ali i negativna. Uvijek se na neki način *bore* za svoje mjesto, ali isto tako ta konkurencija gura svaku ustanovu da budu što autentičniji kako bi bili prepoznatljivi na tržištu. Ovo su bili odgovori ispitanika:

Ispitanica 1: „*Sad prilikom djelovanja najveći izazovi su nam kadar. Potrebni su nam ljudi koji razmišljaju cjeloživotno, da razmišljaju na način da ako su završili fakultet žele se dalje educirati i učiti ono što sam završio.*“

Ispitanica 3: „*Možda je najveći problem pronaći kvalitetan kadar. Zato što Waldorfska pedagogija traži jako motivirane profesore. Ljudi koji kontinuirano moraju raditi na sebi i svaki izazov koji će ih dočekati na nastavi moraju promatrati kroz sebe, a ne kroz dijete.*“

Ispitanica 6: „*Prepreka prilikom djelovanja uvijek ima u smislu konkurencije, ali ja u ovdje kad sam otvorila konkurencija nije bila jaka. Konkurencija su nama i sve izvannastavne aktivnosti.*“

Ispitanica 7: „*Pri djelovanju sam jedinu imala osobnih prepreka, jer troše vrijeme i energiju, ali što se poslovanja tiče tu nema problema. Prostor je inače skup, ali znam da je tako u inače u gradu.*“

Većina ispitanika prilikom odgovaranja na ovo pitanje nije navodila toliko problema u odnosu na probleme s kojima su se susretali prilikom otvaranja ustanove. Jedna od ispitanica navela je kako veliku ulogu u tom smislu ima podrška koju dobiva od strane suradnika i stručnjaka.

6.3. Organizacija odgojno-obrazovnog procesa u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama

Jedan od problema istraživanja, a ujedno i problema s kojima se privatne odgojno-obrazovne ustanove suočavaju jesu organizacija odgojno-obrazovnog procesa u svojim ustanovama. Upravo ih organizacija takvog procesa izdvaja od državnih škola, kao i od ostatka konkurencije među privatnim ustanovama. Dvije ispitanice navele su kako im je nastava organizirana prema epohama kako bi se olakšalo učeniku da usvoji znanje. Troje ispitanika navelo je kako je program sličan onom iz državnih škola, ali se razlikuju u pristupu učenicima. Ostali su naveli kako se u njihovim ustanovama posebno njeguje određena komponenta, slijedom toga nastava se organizira kako bi na najbolji način kod učenika razvili određeni aspekt:

Ispitanica 1: „Razlikujemo se upravo po socio-emocionalnom aspektu. Mislim da nema u Hrvatskoj škole koja nekako daje akcent vezano za odnos, ima sigurno, ali ne u toj mjeri da je to prioritet.“

Ispitanica 6: „Matematika je znanost koja nam razvija kognitivne komponente koje su nam potrebne za sve, a to je nešto što možda nemaju možda neki drugi obrazovni programi.“

Ispitanicima je zajedničko što je njihov pristup učenicima individualiziran, a to su ostvarili tako što u njihovim razredima ili grupama ima manje učenika za razliku od državnih ustanova:

Ispitanica 1: „Postoji istraživanje koje kaže što učitelj vidi u djetetu i dijete mu to pruža natrag. Ako vidiš u djetetu da je moguće da će uspjeti, ono će uspjeti. Ako ga tretiraš na način da je ono neuspješno, ono će vidjeti to u sebi. To je to zrcaljenje neurona.“

Ispitanik 5: „Znači naše pripreme se modificiraju za svaki razred i to je osnovna stvar da možeš kvalitetno nastavu organizirati, a da što veći broj djece razumije. Nakon svakog nastavnog sata djeca se mogu prijaviti na konzultacije kada im nešto nije jasno.“

Ispitanica 7: „Naši su programi prilagođeni svima i svi napreduju.“

Zajedničko mišljenje ispitanici dijele i pri odgovaranju na pitanje koliko na njihov rad utječe činjenica da se moraju pridržavati nacionalnih kurikuluma i propisanih udžbenika. Ispitanici se u tom smislu oslanjaju na kreativnost te drugačiji pristup poučavanja. Ispitanici privatnih škola navode kako se pridržavaju nacionalnih kurikuluma, ali su oni prilagođeni njihovim školama:

Ispitanica 3: „Znači vi formu morate zadovoljiti, a sadržaj vi možete dati na način koji vi želite što je jedna lijepa sloboda koje imaju sve škole u Hrvatskoj. Samo je pitanje tko želi iskoristiti tu slobodu i na koji način. Nama propisani udžbenici i nacionalni kurikulum ne rade nikakav problem zato što je kurikulum vodilja toga što djeca moraju razumjeti.“

Ispitanica 4: „Što se tiče baš kurikuluma, zadanih ishoda i ciljeva to je u redu. Netko Vam da ishode i ciljeve, ali načini na koji ćeš ti do njih doći i obraditi tu Škola za život i ova reforma daje puno prostora. Međutim, nije lako biti kreativan.“

Ispitanik 5: „Naš stav je da ne možeš naučiti trčati ako nisi prošao sve faze koje imaš. Tako da nas to uopće ne sputava i način rada je taj koji će te činjenici prezentirati na jednoj razini svakom djetetu koje će to moći vratiti.“

Ispitanica 6: „To nije nešto što nama ograničava rad...“

Ispitanica 7: „*Kurikulum imamo svoj, znači franšizu za svaki program koje se držimo. Ali, dobro je napravljen tako da je dobro da to imamo.*“

Ispitanica 2: „*U waldorfskoj pedagogiji i našoj osnovnoj školi učitelj ima jako puno posla on sam na principu kurikuluma mora slagat pristup i gradivo koje će iznositi.*“

Iz navedenog se može zaključiti kako su sve osim jedne škole izjavile kako im pridržavanje nacionalnih kurikuluma ne stvara problem. Istaknuto je kako to samo zahtjeva dodatnu dozu kreativnosti koja je najčešće prepuštena samom učitelju koji priprema metode i sadržaj učenja. Jedna privatna škola izjasnila se kako im problem predstavlja pridržavanje nacionalnog kurikuluma uz dodatne programe kojih se pridržavaju. Najveće nezadovoljstvo im stvara što se moraju prilagođavati državnim školama, ali ih se ne financira jednako:

Ispitanica 1: „*To nas definitivno sputava na svim razinama i to je izazov kojeg isto nismo naveli, jedan je od većih izazova. Ishodi su u redu, ali jako je teško pratiti i imati slobodu kada ovamo imaš nešto što je vrlo konzervirano. Mi želimo postići slobodu. Posebno jer mi imamo i IB program pa moramo zadovoljiti njihove uvjete. Od nas se traži sve jednako kako je u državnim školama, ali nas se ne financira.*“

Za razliku od nacionalnog kurikuluma, manji problem svim ustanovama predstavljaju udžbenici. Odnosno, iako su propisani ostavljaju veći dio slobode učiteljima da kreativnošću i zornim učenjem potaknu učenikovu želju za učenjem i istraživanjem, a neki od njih za dodatak koriste bilježnice koje se kreiraju s učenicima:

Ispitanica 2: „*Udžbenici su propisani, ali u smislu nastavnog sadržaja kojeg oni moraju proći, a sredstva kojim će oni to proći ostaje na učitelju.*“

Ispitanica 3: „*Udžbenike koristimo kao i ostale državne škole, s time da neki predmeti koriste nešto manje udžbenika, a neki nešto više udžbenika, dok neki rade to na svoj način koristeći se dodatnom literaturom. Zato su nama naše bilježnice dosta važne i one se dodatak uz udžbenik.*“

Ispitanica 4: „*Mislim da o udžbenicima načelno nemamo dobro mišljenje. Puno smo o tome razgovarali i najviše zbog načina na koji su pisani. Oni su pisani jednim šturim i visokoškolskim jezikom, prepuni su termina i stranih riječi. Mi se udžbenika držimo u smislu da udžbeniku postoje lekcije koje moramo obraditi, ali naši profesori imaju uglavnom svoje pripreme. Učenje iz udžbenika je svedeno na minimum. Time se djecu najmanje opterećuje.*“

Ispitanik 5: „*Znači sami udžbenici, ako negdje i nisu dobri profesor to može prilagoditi svojem načinu rada bez ikakvih problema.*“

Kao što iz navedenog možemo vidjeti privatne odgojno-obrazovne ustanove u ovom istraživanju navele su kako nemaju propisane udžbenike već koriste svoje udžbenike stoga im ne predstavljaju problem. To su ustanove koje imaju vlastite programe i one su pod franšizom.

6.4. Način i pristup vrednovanju učeničkih postignuća u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama

Sljedeći problem istraživanja je onaj koji se izdvaja prilikom istraživanja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova, a uključuje načine i pristupe vrednovanja koji ih razlikuju od državnih ustanova. U istraživanju se najviše ponavljao odgovor kako se služe opisnim ocjenama kako bi lakše pratili razvoj učenika, dok se u nekim ustanovama koriste alternativom poput vrednovanja zvjezdicama. U nastavku se nalaze neki od odgovora ispitanika:

Ispitanica 2: *„Do 5. razreda imamo opisne ocjene. Tako da nema tu nekog presinga od ocjenjivanja. Prati se rad, pojedino dijete. Onda od 5. razreda pa nadalje, zbog upisa u srednju školu djeca su vrednovana ocjenama i imaju sve pripremljeno za upis u srednju školu.“*

Ispitanica 3: *„Mi se koristimo klasičnim ocjenjivanjem. Jedina razlika nas i ostalih škola je da mi polažemo pažnju na opisne ocjene i svaka ocjena u našem e-dnevniku objašnjena opisnom ocjenom. Standardi su potpuno jasni za djecu, nastavnik ima svoja očekivanja, ali se dijete gleda u cijelosti.“*

Ispitanica 1: *„Mi imamo samorefleksiju. Djeca se svakoga petka samoreflektiraju na sadržajima koje su radili, učiteljica im zatim kaže slaže li se s njima. Ocjene su opisnoga tipa, gdje se opisuje na mjesečnoj razini. Mjesečno učiteljice napišu detaljno opisnu ocjenu iz svakog predmeta. Na temelju tog kontinuiranog opisnog ocjenjivanja učenici na kraju školske godine dobiju zaključnu ocjenu iz pojedinog predmeta.“*

Ispitanica 4: *„Što se tiče samoga ocjenjivanja postoje pravilnici o ocjenjivanju i oni su vrlo detaljni. Ako netko ide pažljivo analizirati vidjet će da ima jako puno mogućnosti i alata pomoću kojih može ocijeniti dijete. Moraju se raditi bilješke i vidjeti što to dijete može i što ne može.“*

Ispitanik 5: *„Prva i osnovna stvar je da mi sa prvim razredom imamo pripreme prvih tjedan dana. Znači oni kreću tjedan dana ranije sa nastavom kada se s njim prolazi kroz našu standardizaciju i da budu upoznati sa elementima i kriterijima ocjenjivanja.“*

Ispitanica 6: „*Imamo vrednovanje sa zvjezdicama. Imamo četiri vrste zvjezdica i koristimo samo pozitivno potkrepljenje za postignuća, negativno samo za ponašanje i to oduzimanje postignutoga.*“

Nastavno na navedene odgovore, autor Matijević (2017) također navodi kako postoji nekoliko privatnih škola koje su sklone radu bez ocjena. Bez obzira što se ne koriste ocjene učenici su praćeni i usmjeravani prema svom razvojnog putu i samostanom učenju. Zbog toga učitelji u privatnim školama rade na drugačiji način koristeći se metodama kako bi potaknuli učenike drugačijim sredstvima, a ne ocjenama.

Pristup vrednovanju u privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama razlikuje se od državnih ustanova u smislu individualnog pristupa svakom učeniku. Također, pokušava se omogućiti učeniku da se što ugodnije osjeća prilikom vrednovanja i da mu to bude što prirodniji proces za njega. Cilj ovim ustanovama jest biti potpora učeniku prilikom izgradnje njegovog samopouzdanja:

Ispitanica 3: „*Ne odgovara se pred pločom stojeći, nego se odgovara sjedeći kroz razgovor sa učiteljem. Nikad nemamo taj pritisak jer smatramo da to nije korektno i da to ne funkcionira u životu na taj način nigdje osim u školama. Znači nije krajnji cilj ocjena, nego vježbanje samopouzdanja.*“

Ispitanica 4: „*Mnogo djece se boji testova i tog vremena. Ono ne stigne ili ima problem s čitanjem zadatka i tu je malo sporiji, ali ako mu daš vremena da priča, tu će pokazati najbolje od sebe. Daj mu priliku da pokaže najbolje od sebe, to je pedagoški i to je onda realna ocjena. On je tada stekao samopouzdanje, vjeruje svom profesoru, zna da će i na neki drugi način pokazati da je naučio, neće se bojati testa.*“

6.5. Stavovi ispitanika o suradnji s roditeljima i djelatnicima privatnih odgojno-obrazovnih ustanova

Jedan od problema koji se javlja prilikom djelovanja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova jest suradnja s roditeljima kao i djelatnicima tih ustanova. Stoga se ovim istraživanjem htjela ispitati i ta dimenzija odgojno-obrazovnog rada u privatnim školama. Suradnja s roditeljima važan je kriterij u djelovanju svih odgojno-obrazovnih ustanova pa tako i prilikom djelovanja privatnih. Sve su ustanove izjavile kako je suradnja s roditeljima uglavnom dobra ili odlična:

Ispitanica 3: „*Suradnja s roditeljima mi je iznimno važna u školi. Bez roditelja odgojno-obrazovni proces ne može funkcionirati. Jako je važno naročito kada djeca ulaze u pubertet i kad imaju određene teškoće.*“

Ispitanica 7: „*Suradnja utječe na rad učiteljica jer imamo taj feedback s obje strane. Znači učitelj pomaže roditeljima i roditelj učiteljima.*“

Prema istraživanju Miljević-Ričički i sur. (2011.) također ističe kako je odgoj djeteta i njegovo zadovoljstvo školom preslika zajedničke odgovornosti roditelja i škole čime se ukazuje na potencijalan razvoj partnerskog odnosa. Međutim, nedostatak vremena jest prepreka koju vide roditelji pri suradnji sa školom, a to naglašavaju roditelji u urbanim područjima. S druge strane, roditelji ruralnih područja iskazuju zadovoljstvo različitim sudjelovanjima u školi.

Neki roditelji pokazuju interes da i sami daju svoj udio u školu bilo pomaganjem oko škole, pokazivanje svojih vještina učenicima ili sudjelovanje na svečanostima. Sve to ima utjecaj i na samu izgradnju jedne nove zajednice za koju je zaslužna njihova privatna odgojno-obrazovna ustanova. Zbog toga pozitivna suradnja s roditeljima doprinosi boljem i kvalitetnijem odgojno-obrazovnom radu u ustanovi, dok neki roditelji čak i utječu na odluke koje se odnose na školu:

Ispitanica 2: „*Tako da su tu oni angažirani i motivirani. Postoje u školskom vijeću predstavnici roditelja i oni zajedno sa predstavnicima učitelja i osnivačima donose odluke koje se tiču škole.*“

Nekim od privatnih škola odnos s roditeljima je toliko važan da se prekida ugovor o školovanju ako se ne stvori podloga za zajednički rad:

Ispitanica 4: „*Suradnja s roditeljima je najvažnija stvar. Koji je razlog zašto ste upisali dijete ovdje, imamo li zajedničke ciljeve, imate naš kurikulum i slažete li se s time? Ako mi od Vas ne možemo dobiti i stvoriti partnere da zajednički možemo raditi na Vašem djetetu mi prekidamo ugovor o školovanju.*“

U privatnim školama gdje je broj učenika veći, što znači da je i spektar ljudi brojniji i drugačiji u razmišljanju, dolazi se do različite skupine roditelja od onih koji su spremni na suradnju do onih nezainteresiranih:

Ispitanik 5: „*Jedan dio roditelja stvarno krasno surađuje i vraća to. Jedan dio roditelja to prepusti djeci, a jedan dio roditelja ima naviku iz osnovne škole da smatra da će još lakše moći doći do željene ocjene bez rada djeteta.*“

Ispitanica 3: „*Ne mogu reći da nam uvijek polazi pod rukom i da je sve idealno, naravno da nije, sve ima svoje izazove, ali mi stavljamo fokus na rad s roditeljima i slušamo ih i uvažimo te pronalazimo neka naša rješenja koja mogu koristiti kasnije djetetu. Potrebno je imati puno razumijevanja i biti strpljiv.*“

Važno je i napomenuti kako roditelji, koji imaju najvažniju ulogu u djetetovom životu, utječu na njegovu spremnost za školu, kao što ispitanica u nastavku navodi:

Ispitanica 1: „*Oni su jako važni, zato što imamo dijete koje je već kreirano od 6 godina odnosa kojeg je imalo s roditeljima. Ako je dijete imalo dobar odnos i sigurnost u obitelji, ono će bolje učiti u školi i bit će spremno. Ako nije imalo, onda se škola treba pobrinuti da za njega osigura prostor gdje se ono osjeća sigurno.*“

Kao što je već spomenuto u ovom istraživanju jedan od problema prilikom djelovanja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova jest kadar. Pronalazak adekvatnih ljudi koji će raditi u ovakvim ustanovama predstavlja jedan od glavnih problema. Stoga je u ovom istraživanju ispitano kakvi su stavovi ispitanika prema njihovim djelatnicima. Većina odgovora bila je pozitivna u smislu zadovoljstva njihovim radom. Odnosno izjasnili su se kako je na samim počecima bilo teško pronaći odgovarajuće ljude, ali u ovim trenucima su izuzetno zadovoljni svojim djelatnicima:

Ispitanica 1: „*Sad je ozračje super, sad smo kao tim. Godina je krenula izazovno, onda smo se brzo formirali i našli smo ljude. Učitelji su jedni za druge tu. Atmosfera je jako pozitivna.*“

Pozitivno ozračje u školi na taj način utječe i na sam njihov rad te zadovoljstvo učenika, a samim time i roditelja:

Ispitanica 4: „*Sjajno, pogotovo u odnosu na druge škole. To je velika sreća, a vjerojatno je to i način kako škola funkcionira i kako se školom upravlja. Mislim jedno utječe na drugo. Od toga da su odnosi među kolegama dobri, ali da se zna koji su nam ciljevi i da svi imamo zadatke i da ih svi moramo obavljati.*“

U odgovorima su ispitanici naveli i važnosti prijateljske atmosfere iz koje dolazi do veće samoinicijativnosti zaposlenika:

Ispitanica 6: „*U nas je sve nekako prijateljsko ozračje. Moje djelatnice su toliko proaktivne da nemam riječi za njih i imaju jako puno ideja. Treba puno edukacijskog dijela gdje ih uputim u rad i postavim granice.*“

Ispitanica 7: „*Nama je ozračje odlično. Najbitnija je ta nekakva prijateljska atmosfera i odnos sa zaposlenima. Znači da to nije neko strahopoštovanje da se oni mene boje, nego samo to poštovanje.*“

6.6. Stavovi ispitanika o promociji vlastitih privatnih odgojno-obrazovnih ustanova

U istraživanju se promatrao i problem promoviranja privatnih odgojno-obrazovnih ustanova, a ispitanici istraživanja su se složili da promocija doprinosi povećanju broja učenika, ali se načini promoviranja razlikuju od ustanove do ustanove. Budući da se radi o privatnim ustanovama njihova je težnja na taj način privući pažnju potencijalnih učenika ili roditelja, a samim time se istaknuti u masi i postati konkurentni na tržištu obrazovanja. S obzirom na to da se nalazimo u dobu digitalne tehnologije sve se više oglašavanja provodi na društvenim mrežama, dok se dio promovira u ostalim medijima kao što su portali, časopisi, reklame i sl.:

Ispitanica 2: „*Jesmo na Facebook-u, Instagram-u i u medijima.*“

Ispitanica 3: „*Mi smo imali, naročito prvu godinu, veliku kampanju i medijsku kampanju. Bili smo prisutni na radiju, imali smo dosta PR-a po novinama, bili smo i u emisijama gdje smo govorili o našem radu i što će škola biti. Sad smo aktivni na društvenim mrežama.*“

Ispitanica 1: „*Putem društvenih mreža se zasad promoviramo, na način da imamo svoje stranice na Instagram-u i Facebook-u. Sigurno ćemo sada napraviti područje djelovanja i marketing.*“

Ispitanica 5: „*Moramo snažno promovirati ustanovu, jer nažalost problem je mentalne svijesti gdje pokušavamo sustavno slati poruke o našem načinu rada. Uglavnom to radimo kroz digitalni marketing.*“

Ispitanica 6: „*To je osnova za rad. Kad sam krenula na početku smo samo krenuli s društvenim mrežama i sponzoriranim objavama. Nakon toga je došlo do interesa medija nakon čega više nije bilo potrebe za promoviranjem. Ali, ja smatram da je to temelj svakog privatnog posla*“

Podudarnost s ovim odgovorima može se pronaći i u istraživanju autorice Demović (2021:52) koja navodi kako je *Facebook* najpopularnija društvena mreža koja se najviše koristi u promoviranju privatnih škola s obzirom na to da se same financiraju. *Instagram* i *YouTube* se koristi u manjoj mjeri, a *Twitter* i *Tik Tok* se koristi samo u nekim školama.

Osim što se promoviraju najviše na društvenim mrežama, zatim i ostalim digitalnim medijima, ispitanicima najkvalitetniju promociju odražuju zadovoljni roditelji. Usmena predaja, odnosno roditelj koji je zadovoljan ustanovom koju pohađa njegovo dijete često najbolje doprinosi novim polaznicima ustanova. Stoga se iznova cijela priča zaokružuje na to koliko privatne ustanove posvećuju pažnju učenicima. Bilo koja strategija promoviranja ne bi bila toliko učinkovita kada bi djeca bila nezadovoljna, a sudionici ovog istraživanja to ovako objašnjavaju:

„Kad radiš dobro onda se to pročuje. Ja sam razmišljala je li mi bitnije pročitati to u novinama ili da to čujem od drugog roditelja ili više njih.“ (Ispitanica 7), dok Ispitanica 3 ističe kako su *„Usmeni pristup i usmena predaja zapravo najbolja moguća reklama, a to roditelji ili djeca rade. Promoviramo zato što bez marketinga vas nema. Bez aktivne komunikacije onoga što radite ostajete nepoznati. U ovom svijetu poduzetništva, gdje mi zapravo spadamo bez obzira što smo privatna ustanova, ako za vas nitko ne čuje, kako će se za vas znati? Znači marketing vam je pola posla i to je jako važno, a bez toga ne postojite.“*

6.7. Specifičnosti djelovanja privatne odgojno-obrazovne ustanove iz perspektive ispitanika istraživanja

Iz perspektive ispitanika ovog istraživanja neke od specifičnosti koje oni vide kod svojih ustanova jesu prije svega razredi s manjim brojem učenika čime se omogućava individualni pristup svakom učeniku:

Ispitanica 2: *„Ovdje mi sami krojimo pravila pa to možemo prilagoditi u okvirima koji su dozvoljeni i za privatne škole. Manji je broj učenika od 10 do 15 učenika tako da se tu može napraviti jako ugodna atmosfera i individualni je pristup svakome. Topliji je pristup i sve se lakše riješi.“*

Učenicima se u takvim ustanovama pristupa s dodatnom kreativnošću i naglaskom na određeni segmenti kojeg ta ustanova smatra dominantnim i korisnim u učenikovom razvoju:

Ispitanica 3: *„Mislim alternativne pedagogije općenito, bez obzira je li to Montessori, Waldorf ili nešto drugo, to je jedan sasvim drugačiji način na koji vi gledate dijete, a to je najvažnije. Možda je najvažnije za reći da mi zapravo vidimo djecu.“*

Ispitanica 1: *„Znači, imaju pravo izraziti sebe i svoje osjećaje. Gdje osjećaju da je taj prostor u kojem oni jesu poticajan i siguran. Onda isto tako kreativno razmišljanje.“*

Ispitanik 5: „Najveća prednost je ta rana profesionalna orijentacija. Odnosno, da čovjek pronađe u sebi ono što voli. Naša je dužnost da pomognemo svakom djetetu da iskoristi svoj potencijal i da radi ono što voli, a znate i sami da kad radite ono što volite, onda uživete u svakom trenutku i okružujete se s ljudima koji imaju isti interes. Onda vas ne „sekiraju“ oni koji nemaju isto mišljenje kao i vi.“

Neke od škola provode i selekcijski program prema kojem imaju pravo birati učenike koji će pohađati njihovu školu. To najčešće rade kako bi imali što bolje učenike:

Ispitanica 4: „Mi ćemo testirati tu djecu i napraviti ćemo selekciju. Koliko god to ljudima čudno zvučalo, ali da, mi ćemo napraviti selekciju. Tu je prilika privatnoj školi da odabere najbolje kandidate, čak i sa 7 godina možete odabrati bolje. Naravno po mogućnosti, želimo da nam je razred balansiran, gledamo i sociometrijski i gledamo po spolu.“

Također, kao neke od specifičnosti ističu se i razlike u financiranjima državnih i privatnih škola, dok s druge strane privatne škole nemaju potpunu slobodu i fleksibilnosti u potpunoj izradi organizacijskog procesa i rada ustanove:

Ispitanica 1: „Traži se sve jednako kao i u državnom sustavu.“

Ispitanica 1: „Ne financira nas Ministarstvo, a od nas traži sve. Iako se može reći da su oni napisali da financiraju privatne škole, ali to je 10 000 kn godišnje. Što je na sve troškove i izdatke koje imamo ništa. (...) Najveća je ta problematika što u Hrvatskoj nije zakonski ujednačeno to školovanje privatnih ustanova. Je u smislu registracije, ali financiranje takvih ustanova je pod velikim upitnikom. Tako da je i puno manji broj škola otvoreno jer je puno veći angažman.“

S druge pak strane neke od ustanova koriste vaučere kako bi olakšali roditeljima plaćanje školarine. Na taj način škola učenicima garantira posao u struci, nakon čega su obvezni platiti školarinu:

Ispitanik 5: „Imamo mogućnost upisa u školu i da se školarina plaća kad kreneš raditi. Jamčimo da ćeš u godinu dana po završetku fakulteta dobiti posao u struci, odnosno ono za što si se pripremao. Ako to ne dobiješ, nemaš obvezu plaćanja školarine.“

Važan faktor svake privatne odgojno-obrazovne ustanove jest sama njena uloga u društvu. Takvim ustanovama, kao što je vidljivo iz prethodnih odgovora, zadovoljstvo je graditi zajednički duh, a ne se ograđivati od njega. Specifičnosti ovakvih ustanova očituju se u samom pristupu djeci zbog kojih vlasnici i zaposlenici imaju potrebu mijenjati tradicionalno školstvo

kako bi doprinijeli njihovoj boljoj budućnosti. U ovakvim se ustanovama trudi da učenici budu vidljivi te se od samih početaka radi na izgradnji njihovog samopouzdanja i samopoštovanja, a potiče se i inovativnost, kreativnost i samostalnost.

7. Zaključak

U raspravama o hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu često se ističe negativan kontekst na način da se ističe tromost škole, usmjerenost na nastavnika i sadržaju umjesto na učenika, krutost u primjeni nastavnih metoda i oblika rada, zatvorenost u razredno – predmetno – satnom sustavu i slično. Upravo s ciljem odmicanja od takvog načina obrazovanja, otvorene su privatne škole koje nastoje unijeti u sustav inovativnost i kreativnost čime bi se promijenila takva percepcija.

Na taj način kod učenika žele probuditi želju za učenjem, a taj proces olakšava im manji broj djece u odjeljenjima. Individualizirani pristup djetetu omogućava da se pazi na svaki aspekt njegovog razvoja čime se potiče njegov kognitivni, socio-emocionalni, motorički, jezični i moralni razvoj. Privatne odgojno-obrazovne ustanove sve više privlače pažnju roditelja, ali školovanje često nije besplatno za razliku od državnih škola čime nisu dostupne svakom djetetu. Zbog toga su neke od ustanove uvele vaučere kako bi olakšali roditeljima plaćanje školarine. Kako nisu dostupne svima govori i činjenica da neke od škola provode selekcijski program gdje se odabiru učenici koji će pohađati školu, a mjesta za učenike puno je manje nego u državnim školama. Međutim, privatne škole smatraju se kvalitetnijima od državnih škola, te su sigurnije jer se nadgleda tko u njih ulazi i izlazi. Upravo zbog manjeg broja djece omogućava se prilagođavanje njihovim potrebama te se nastoje koristiti metode rada prilagođene svakom učeniku.

Ovim istraživanjem možemo zaključiti kako su glavni izazovi manjak potpore od Ministarstva koje ne financira u potpunosti privatne ustanove, a traži se njihova prilagodba državnim školama. Glavni izazov koji se ponavlja među ispitanicima kojeg su imali prilikom otvaranja ustanova jest administracija koja između ostalog uključuje akt o osnivanju školske ustanove, statut školske ustanove, rješenje o ocjeni sukladnosti akta o osnivanju školske ustanove sa zakonom, rješenje o početku rada školske ustanove. Još neki izazova koje su ispitanici istaknuli jesu adekvatan prostor, kadar i otvaranje škola prema alternativnim pedagogijama koje nisu postojale dotad u Hrvatskoj. Usprkos izazovima s kojima se privatne odgojno-obrazovne ustanove susreću, one su motivirane glavnom idejom koja stoji iza tih ustanova. Njihov cilj jest stvoriti poticajno okruženje u kojem će djeca implementirati znanje ne samo na intelektualnoj razini već će ga moći primijeniti prilikom procesa učenja u ustanovi. Velika se važnost pridaje zornom učenju i praktičnoj primjeni znanja. Iako se odgojno-obrazovni procesi razlikuju jedni od drugih, svima je cilj olakšati učeniku boravak u školi, odnosno približiti mu učenje na njemu

zanimljiv način kako ne bi imao otpor prema učenju. Prema tome nastavni proces je u nekim školama organiziran po epohama, a kod nekih je sličan državnim školama s tim da se razlikuju u pristupu učenicima te se njeguju određeni aspekti razvoja djeteta. Većina privatnih škola koje su sudjelovale u ovom istraživanju izjavilo je kako ne koriste brojčane ocjene, već opisne ili neku drugu alternativu. Zbog toga je u takvim ustanovama velik fokus na bilješkama o učenicima kako bi se pratio njihov napredak. Kako bi im proces provjere znanja bio što prirodniji pokušava se uzeti u obzir način koji učeniku bolje odgovara te da mu se ne stvara dodatan stres. Učitelji su puno fleksibilniji što se tiče provjere znanja u odnosu na državne škole. Kako bi se cijeli odgojno-obrazovni proces zaokružio veliku ulogu imaju roditelji. U privatnim odgojno-obrazovnim ustanovama oni su čak jedni od glavnih promotora takvih ustanova, jer njihovo zadovoljstvo privlači nove učenike, dok nezadovoljstvo može odbiti potencijalne učenike.

Izazovi privatnih odgojno-obrazovnih ustanova protežu se od samog otvaranja do djelovanja, stoga se na tržištu uvijek iznova trebaju isticati. Njihova težnja za kvalitetom i boljim doprinosom školstvu omogućava njihov razvoj. Daljnjim istraživanjem važno je utvrditi i kakvo je mišljenje kadra privatnih odgojno-obrazovnih ustanova te zadovoljstvo učenika i roditelja.

8. Literatura

1. Baranović, B. (2006). Društvo znanja i nacionalni kurikulum za obvezno obrazovanje. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
2. Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. Pedagogijska istraživanja, 8 (2), 205-214. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/116671>
3. Bognar, L. i Matijević, M. (2005). Didaktika. Zagreb: Školska knjiga.
4. Carlgren, F. (1992). Odgoj ka slobodi. Zagreb: Društvo za waldorfsku pedagogiju.
5. Damjanić, I. (2015). Alternativne škole (Završni rad). Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:519559>
6. Demović, L. (2021). Predstavljanje privatnih škola javnosti: Ima li mjesta pedagogiji u marketingu? (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:100384>
7. Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? Early Education and Development, 17(1), 57-89.
8. Department of Education and Science (DES). (1985). *Better Schools: A White Paper*. London: HMSO.
9. Fielden, J. i LaRocque, N. (2008). The evolving regulatory context for private education in emerging economies. Washington, DC: World Bank.
10. Godler, Lj. (1958). Školstvo i prosvjeta na početku XX. stoljeća i novi pedagoški pravci. U: Franković, D.(ur): Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj. Zagreb: Pedagoško književni zbor.
11. Hoxby, C. M. (1994). Do private schools provide competition for public schools?. NBER Working Paper No. w4978, Available at SSRN: Preuzeto s: <https://ssrn.com/abstract=226577>
12. Ivon, H., Krolo, L., Mendeš, B. (2011). Pedagogija Marije Montessori - poticaj za razvoj pedagoškog pluralizma : znanstvena monografija. Split: Dječji vrtić Montessori dječja kuća: Udruga Montessori pedagogije.
13. Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2007). U sjeni: privatne instrukcije u obrazovanju Hrvatske. Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
14. Keaton, P. (2012). Numbers and Types of Public Elementary and Secondary Schools From the Common Core of Data: School Year 2010–11 (NCES 2012-325rev). U.S. Department of Education. Washington DC: National Center for Education Statistics. Preuzeto s: <http://nces.ed.gov/pubsearch> (preuzeto 14.05.2016).

15. Krbec, D. (1999). Privatne škole i obrazovna politika u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 6(3), 269-278. Preuzeto s: <https://doi.org/10.3935/rsp.v6i3.283>
16. Lindenberg, C. (1975). Lern-und Unterrichtsformen in ihrer Wirkung auf junge Menschen. *Humane Schule*. Phys. Rev. 47, 777-780.
17. Lončar, Lj. (1958). Školski zakoni i izgradnja školskog sistema za vlade Narodne stranke i u doba Khuenove madžarizacije, u: Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, Zagreb: Pedagoško-književni zbor, 150-237.
18. Maleš, D. (1995). Od nijeme potpore do partnerstva između porodice i škole. Društvena istraživanja, 1(21), 75-88.
19. Matičević, L. (2021). Pojam i uloga pripremljene okoline u Montessori pedagogiji (Diplomski rad). Zadar: University of Zadar. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:695103>
20. Matijević, M. (2001). Alternativne škole: Didaktičke i pedagoške koncepcije. Zagreb: Tipex.
21. Matijević, M. (2017). Izazovi vrednovanja škole i u školi. U: Banjalučki novembarski susreti 2016: Zbornik radova sa naučnog skupa. Banja Luka: Filozofski fakultet, 93-118.
22. Milutinović, J., i Zuković, S. (2013). Odgojne i obrazovne tendencije: Privatne i alternativne škole. Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje, 15 (Sp. Ed. 2), 241-266.
23. Miljević-Ričićki, M., Pahić, T. i Vizek Vidović, V., (2011). Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj – sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina, Sociologija i prostor, 49(2), 165–184.
24. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. (2014). Osnivanje privatnih osnovnih škola, srednjih škola i učeničkih domova u Republici Hrvatskoj. Preuzeto s: <https://gov.hr/hr/osnivanje-privatnih-osnovnih-skola-srednjih-skola-i-ucenickih-domova-u-republici-hrvatskoj/1382>. Pristupljeno: 29.4.2023.
25. MZO (29.5.2023.). Školski e – rudnik. Vol. 1. Preuzeto s: <https://mzo.gov.hr/ser-skolski-e-rudnik-3419/3419>
26. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi (2010): Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Preuzeto s: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2685>
27. Obadić, A. (2017). Nezaposlenost mladih i usklađenost obrazovnog sustava s potrebama tržišta rada. *Ekonomski misao i praksa*, 26 (1), 129-150. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/183552>

28. OECD (2009). Viewing the United Kingdom school system through the prism of PISA. Preuzeto s: <http://www.oecd.org/pisa/46624007.pdf>. Pristupljeno 15.3.2023.
29. Rajić, A. (2019). *Usporedba nastavnog kurikulumuma primarnog obrazovanja Waldorfske škole i državnih škola* (Diplomski rad). Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:516755>
30. Rajić, V. (2008). Stavovi učitelja i roditelja o razvoju privatnog i alternativnog osnovnog školstva u Republici Hrvatskoj. *Odgojne znanosti*, 10 (2 (16)), 329-347.
31. Raywid, M. A. (1983). Alternative Schools as a Model for Public Education. *Theory into Practice*, 22(3), 190-197.
32. Raywid, M. A. (1999). History and Issues of Alternative Schools. *Education Digest*, 64(9), 47-51.
33. Seitz, M. i Hallwachs, U. (1997). *Montessori ili Waldorf. Knjiga za roditelje, odgojitelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.
34. Senko, L. (2020). *Privatne škole u Ujedinjenom Kraljevstvu, Sjedinjenim Američkim Državama i Hrvatskoj* (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:610294>
35. Smart, D. i Dudley, J. (2021). Australia: Private schools and public policy. In *Private schools in ten countries*. Routledge, 105-132.
36. Smrtić, N. i Rijavec, M. (2019). Psihološki kapital, smislenost posla, zadovoljstvo poslom i dobrobit kod nastavnika u privatnim i državnim školama. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 65(1-2), 15-28.
37. Srivastava, P. (2013). Low-fee private schooling: Issues and evidence. *Low-fee private schooling: Aggravating equity or mitigating disadvantage*, 7-35.
38. Sviben, M. (2020). *Temeljne značajke Waldorf pedagogije* (Završni rad). Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:598595>
39. Šimunović, D. (2018). *Status alternativnih škola u Republici Hrvatskoj* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:087880>
40. *Školski kurikulum - EPOHA, gimnazija s pravom javnosti* (2022). Zagreb: Epoha. Preuzeto s: https://www.epoha.hr/wp-content/uploads/2022/10/21_SS_EPOHA_PODSUSED_SK.pdf
41. *Školski kurikulum za školsku godinu 2019./2020.* (2019). Preuzeto s: <https://www.waldorfska->

skola.com/images/download/%c5%a0kolski_godi%c5%a1nji_kurikulum_2019-2020.pdf.

Pristupljeno 17.3.2023.

42. Trstenjak, D. (1908). Slobodna škola. Zagreb: Tiskara i litografija Mile Maravića.
43. Ujčić, G. (2016). Komparativna analiza privatnih osnovnih i srednjih škola u Engleskoj i Hrvatskoj (Završni rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:301697>
44. Vonić, D. (2012). Razvoj školstva od 19. stoljeća do početka 20. stoljeća (Diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:163138>
45. Vrcelj, S. (2000). Školska pedagogija. Rijeka: Filozofski fakultet.
46. Vrcelj, S. (2018). Što školu čini školom: teorijski pristupi, koncepti i trendovi. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
47. Walford G. (1992). Privatne škole: iskustva u deset zemalja. Zagreb: Educa.
48. Whitty, G., Edwards, T. i Fitz, J. (2021). England and Wales: the role of the private sector. In Private Schools in Ten Countries. Routledge, 8-31.
49. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22. (2022). Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>. Pristupljeno: 13.5.2023.
50. Žentil Barić, Ž. (2016). Primjena intervjuja kao istraživačke metode u knjižničarstvu (Diplomski rad). Zadar: Sveučilište u Zadru. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:066444>
51. Žužić, I. i Miljković Krečar, I. (2014). Zadovoljstvo poslom kod nastavnika privatnog i javnog visokog učilišta. Napredak, 154 (1-2), 119-138. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/138835>

Sažetak

Privatne odgojno-obrazovne ustanove susreću se s mnogo izazova prilikom otvaranja i za vrijeme djelovanja, stoga je cilj ovog istraživačkog rada bio ispitati s kakvim se sve izazovima suočavaju navedene ustanove. Istraživanje se provodilo tijekom školske godine 2021./2022. gdje je sudjelovalo ukupno sedam privatnih odgojno-obrazovnih ustanova, odnosno šest vlasnika i jedna ravnateljica. Za prikupljanje podataka odabran je polustrukturirani intervju. Dobiveni rezultati pokazali su kako je najveći izazov ispitanicima financiranje jer nemaju potpunu podršku Ministarstva, dok se s druge strane trebaju prilagođavati državnim školama. Unatoč izazovima s kojima se suočavaju postoji niz motivatora koji ih pokreće kao i sama ideja da doprinesu hrvatskom školstvu. Njihova prednost jest svakako manji broj djece čime se omogućava individualni pristup te lakše praćenje učenikovog razvoja. Fokus je na djetetu i njegovim potrebama. Upravo zbog toga u ovakvim je ustanovama naglasak na inovativnosti, kreativnosti, socio-emocionalnom razvoju, samopouzdanju i samopoštovanju. Također, njeguje se kvalitetan odnos s roditeljima koji imaju ključnu ulogu u procesu školovanja učenika.

Ključne riječi: privatne odgojno-obrazovne ustanove, obrazovanje, izazovi privatnih škola, djeca, roditelji

CHALLENGES OF THE ACTIONS OF PRIVATE EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract

Private educational institutions face many challenges when opening and during educational working, therefore the aim of this research was to examine what challenges private institutions cope with. Seven private educational institutions participated, that is six owners and one director, in this research which was conducted during the 2021/2022 school year. A semi-structured interview was chosen for data collection. The obtained results showed that the biggest challenge for the respondents is financing because they don't have full financial support from the Ministry, while on the other hand they have to adapt to public schools. Despite the challenges they face, there are a number of motivators that drive them as well as the very idea of contributing to Croatian education. Their advantage is certainly a smaller number of children, which enables an individual approach and easier monitoring of the student's development. The focus is on the child and his needs. This is precisely why such institutions emphasize innovation, creativity, socio-emotional development, self-confidence and self-esteem. Also, a quality relationship with parents, who play a key role in the process of schooling students, is nurtured.

Keywords: private educational institutions, education, challenges of private schools, children, parents

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja MARIJA ŽURO, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice PRIMARNOGA OBRAZOVANJA, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 2. 6. 2023.

Potpis

MŽuro

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: MARIJA ŽURO

Naslov rada: RAZVOJ DJELOVANJA PRIVATNIH ODGOJNO-
OBRAZOVNIH USTANOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Znanstveno područje i polje: DRUŠTVENE ZNANOSTI, PEDAGOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
MORANA KOLUDROVIĆ, IZV. PROF. DR. SC.

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

TONI HAGLICA, DOC. DR. SC.
MORANA KOLUDROVIĆ, IZV. PROF. DR. SC.
KATIJA KALEBIĆ JAKUPČEVIĆ, DOC. DR. SC.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22)).

Split, 28. 6. 2023.

Potpis studenta/studentice: MŽuro

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.